

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Кафедра міжнародних відносин та журналістики
Спеціальність 061 «Журналістика»**

**Бакалаврська дипломна робота
(проєкт)
на тему: «Особливості зйомок матеріалу та роботи
журналіста в умовах повномасштабного
вторгнення»**

Студентки:
Нескрьоби Міли Юріївни
Жур21-зн

Науковий керівник
Бут Оксана Василівна
Доцент кафедри міжнародних відносин та
журналістики

_____)
(підпис студента)

_____)
(Дата)

_____)
(Підпис)

Попередній захист:

_____)
(Висновок: «До захисту в Екзаменаційній комісії»)

Завідувач кафедри

(Підпис)

(Прізвище,
ініціали)

(Дата)

Київ — 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	9
1.1. Роль і місія журналістів у висвітленні подій під час війни.	10
1.2. Професійні виклики, юридичні та етичні дилеми для журналістів в умовах збройного конфлікту.....	17
1.3. Накопичення матеріалів під час збройного конфлікту не медійними структурами та процес перетворення документів фіксації на матеріал журналістського розслідування.	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ У ЗОНАХ БОЙОВИХ ДІЙ	31
2.1. Етичні виклики знімального процесу в авторському документальному проєкті Дмитра Комарова "Рік" (п'ятисерійний фільм "Харківщина", команда "Світ навиворіт", 1+1).....	32
2.2. Аналіз технологічних рішень та етичних викликів у документальних фільмах (на прикладі «Фортеця» О. Соловія і Є. Трошкіна).....	39
2.3. Використання сучасних технологій у військовій журналістиці (на прикладі репортажу А. Калюжної про бойові дії під Покровськом).....	46
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	57
3.1. Рекомендації щодо використання новітніх технологій для підвищення безпеки і якості журналістських матеріалів.	57
3.2. Психологічні аспекти підтримки журналістів у бойових умовах.....	63
3.3. Пропозиції з удосконалення етичних стандартів у висвітленні воєнних подій.....	73
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ переживає безпрецедентні виклики, пов'язані з військовими конфліктами, які суттєво змінюють як політичну, так і соціальну реальність. У цьому контексті роль журналістики набуває особливої ваги, адже саме вона формує уявлення суспільства про реальні події, впливає на громадську думку і навіть на прийняття політичних рішень. Зокрема, повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року створило нові умови для роботи журналістів, які змушені висвітлювати події в умовах постійної небезпеки, обстрілів, інформаційних маніпуляцій та етичних дилем.

Особливості журналістської діяльності під час війни вимагають нового осмислення ролі медіа, їхньої місії та відповідальності. Поєднання об'єктивності, оперативності й етичності стало надзвичайно складним завданням, оскільки воєнні умови посилюють ризики поширення недостовірної інформації, маніпуляцій та дезінформації. Журналісти, які працюють у зоні бойових дій, не лише виконують свою професійну місію, але й нерідко ризикують життям, намагаючись донести до громадськості правдиву інформацію. Додатково, в сучасну епоху цифровізації та технологічного прогресу актуальності набуває питання використання новітніх технологій у журналістиці. Безпілотники, мобільні додатки для передачі даних, прямі трансляції та цифрові платформи створюють нові можливості для висвітлення подій, але водночас породжують нові ризики для безпеки журналістів і достовірності матеріалів. Тема є актуальною також у світлі необхідності вдосконалення етичних стандартів журналістики. Пошук балансу між правом суспільства знати правду та обов'язком журналіста не завдати шкоди своїм матеріалом є однією з ключових дилем сучасної воєнної журналістики.

Ступінь наукової розробки проблематики журналістської діяльності в умовах воєнного конфлікту. Журналістика у воєнних умовах є важливою темою,

яка набуває все більшого значення через зростання кількості збройних конфліктів у світі та їхній вплив на суспільство. Різні аспекти цієї теми широко висвітлені в науковій літературі, але кожен із них має свої особливості, які потребують детального розгляду.

Огляд основних напрямів дослідження

1. **Юридичні аспекти захисту журналістів у зонах бойових дій** – Дослідження міжнародного права, включаючи Женевські конвенції та їхні протоколи, демонструють, що журналісти, які працюють у зонах конфліктів, мають особливий статус захисту. Зокрема, А. Бальгі-Галуа у своїй статті «The protection of journalists and news media personnel in armed conflict» акцентує увагу на потребі вдосконалення міжнародних правових механізмів. Проте більшість досліджень зосереджуються на теоретичних аспектах, недостатньо висвітлюючи реальні кейси та приклади з практики.

2. **Етичні виклики в умовах збройного конфлікту** – С. Коттл, Р. Сембрук та Н. Мосделл у своїй роботі «Protecting journalists: an evolving responsibility» піднімають питання етичних дилем, які постають перед журналістами під час висвітлення конфліктів. Наприклад, журналісти нерідко стикаються з вибором між об'єктивністю й необхідністю захищати інтереси суспільства. Виклики виникають і через маніпуляції з боку сторін конфлікту, що намагаються використати медіа як інструмент пропаганди.

3. **Використання сучасних технологій у військовій журналістиці** – Сучасні технології, такі як дрони, засоби шифрування даних, мобільні додатки для передачі інформації та платформи для аналізу великих даних, відкривають нові можливості для журналістів. Робота Р. Кібла «Ethics for journalists» досліджує взаємодію між технологіями та етичними стандартами, акцентуючи на ризиках, пов'язаних із використанням дронів для збору даних. Утім, питання їхнього безпечного використання залишається недостатньо дослідженим.

4. **Психологічна підтримка журналістів** – У роботах С. Шахіна («Journalism in conflict-affected societies») аналізується вплив стресових умов на

психологічний стан журналістів. Проте більшість досліджень фокусуються на загальних питаннях, тоді як потреба у створенні спеціалізованих програм психологічної реабілітації для журналістів у зонах бойових дій лишається актуальною.

5. Роль журналістів у формуванні суспільної думки – Зокрема, А. Червінчук у своїй статті «Фіксація та репрезентація воєнних злочинів російської армії на території України: досвід українських журналістів» підкреслює значення журналістики у документуванні воєнних злочинів. Ці матеріали стають важливими доказами для міжнародних судів, що підкреслює

Наукові праці, присвячені журналістській діяльності в умовах війни, охоплюють понад 100 джерел, створених за останні два десятиліття. До них належать монографії, наукові статті та практичні кейси, які висвітлюють різні аспекти теми. Усі ці джерела можна класифікувати за трьома основними напрямками:

- **Монографії:** становлять близько 40% від загальної кількості досліджень, фокусуючись на систематизації досвіду журналістів у конфліктах різного масштабу, таких як сирійський, афганський чи український.
- **Статті:** складають приблизно половину усіх робіт, зосереджуючись на специфічних темах, включаючи проблеми безпеки, дотримання етичних стандартів і впливу пропаганди.
- **Практичні кейси:** охоплюють 10% праць, зокрема відомі репортажі Дмитра Комарова, документальні стрічки, такі як «Фортеця», та інші вагомні приклади з практики.

Аналіз літератури демонструє високий рівень розробленості питань, пов'язаних із безпекою журналістів, дотриманням етичних стандартів та їхньою професійною роллю у висвітленні конфліктів. Проте недостатньо уваги приділено використанню новітніх технологій, впливу психологічних факторів та адаптації журналістських практик до умов гібридної війни. Завдання дипломної роботи полягає у заповненні цих прогалин через комплексний

аналіз професійних, етичних та технічних аспектів діяльності журналістів у воєнних умовах.

Метою роботи є виявлення особливостей зйомок матеріалів та специфіки діяльності журналістів в умовах повномасштабного військового конфлікту.

Завдання дипломної роботи:

1. Дослідити роль і місію журналістів у висвітленні подій під час війни, враховуючи сучасні виклики та суспільні очікування.
2. Охарактеризувати професійні виклики та етичні дилеми, з якими стикаються журналісти в умовах збройного конфлікту.
3. Проаналізувати вплив воєнних умов на інформаційну безпеку та достовірність журналістських матеріалів.
4. Вивчити практичні аспекти діяльності журналістів у зонах бойових дій, зокрема особливості висвітлення обстрілів і бойових дій.
5. Проаналізувати використання сучасних технологій у військовій журналістиці на прикладі конкретних репортажів і документальних фільмів.
6. Розробити рекомендації щодо застосування новітніх технологій для підвищення безпеки та якості журналістських матеріалів.
7. Розкрити психологічні аспекти підтримки журналістів, які працюють у бойових умовах.
8. Запропонувати вдосконалення етичних стандартів у висвітленні воєнних подій з урахуванням сучасних реалій.

Об'єктом дослідження є процес функціонування журналістики у контексті повномасштабного збройного конфлікту, включаючи особливості діяльності журналістів у зонах бойових дій.

Предметом дослідження є специфіка зйомок матеріалів і роботи журналістів у воєнних умовах, включаючи професійні, етичні та технологічні аспекти висвітлення подій у зоні бойових дій.

Наукові методи дослідження

У процесі виконання бакалаврської роботи використовувалися такі наукові

методи:

1. Аналіз літератури та документальних джерел – для дослідження професійних викликів та етичних дилем, з якими стикаються журналісти у воєнних умовах (розділ 1.2).

2. Метод контент-аналізу – для аналізу журналістських матеріалів, таких як репортажі Дмитра Комарова, документальні фільми («Фортеця»), та інших прикладів висвітлення воєнних подій (розділ 2.1, 2.2).

3. Порівняльний аналіз – для зіставлення використання сучасних технологій у військовій журналістиці, включаючи їхні переваги та ризики (розділ 2.3).

4. Системний підхід – для розробки рекомендацій з удосконалення журналістської діяльності та етичних стандартів у висвітленні воєнних подій (розділ 3.3).

Метод моделювання – для формулювання пропозицій щодо використання новітніх технологій і психологічної підтримки журналістів у бойових умовах (розділи 3.1, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дипломної роботи полягає в комплексному дослідженні специфіки роботи журналістів в умовах повномасштабного збройного конфлікту, що до сьогодні недостатньо висвітлено в наукових колах. Зокрема, удосконалено підходи до використання сучасних технологій у військовій журналістиці, що дозволяє підвищити рівень безпеки журналістів та достовірність зібраних матеріалів. Подальший розвиток отримали питання етичних стандартів у висвітленні воєнних подій, які розроблено з урахуванням сучасних викликів інформаційного простору та практичних кейсів. У межах роботи також запропоновано нові рекомендації щодо психологічної підтримки журналістів, які працюють у бойових умовах, враховуючи вплив стресових факторів на їхню професійну діяльність. Розроблено практичні рекомендації щодо підвищення якості репортажів із зон

бойових дій на основі аналізу реальних матеріалів, що дозволяє адаптувати журналістські практики до сучасних реалій.

Практична значущість одержаних результатів. Практична значущість роботи полягає в можливості застосування результатів дослідження в реальній діяльності журналістів, які висвітлюють військові конфлікти. Розроблені рекомендації щодо використання новітніх технологій, таких як дрони, мобільні додатки для передачі даних та інструменти для шифрування інформації, сприятимуть забезпеченню безпеки та ефективності роботи журналістів у зонах бойових дій. Також, запропоновані удосконалення етичних стандартів допоможуть уникнути маніпуляцій та інформаційних перекручень, що особливо важливо в умовах високого рівня пропаганди та дезінформації. Психологічні аспекти, висвітлені в роботі, дозволять підготувати спеціальні програми підтримки для журналістів, які стикаються зі значними стресовими навантаженнями у військових умовах. Результати дослідження можуть бути використані як у реальній журналістській практиці, так і під час навчання майбутніх журналістів або на тренінгах для медійників, які готуються до роботи в зонах бойових дій.

Структура та обсяг роботи. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури – 62 позиції. Загальний обсяг роботи становить 87 сторінки.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Журналістика завжди займала особливе місце в житті суспільства, виконуючи роль посередника між реальністю та її сприйняттям аудиторією. У мирний час її основні функції полягають в оперативному інформуванні, аналітичному осмисленні подій і сприянні формуванню громадської думки. Проте в умовах воєнного конфлікту ці завдання ускладнюються багатьма факторами, які накладають додаткову відповідальність на журналістів і вимагають від них високого рівня професіоналізму, етичності та сміливості.

У розділі буде розглянуто основні аспекти діяльності журналістів у воєнний час, зокрема їхню роль у висвітленні подій, професійні виклики, юридичні та етичні дилеми. Ми дослідимо, як журналісти виконують свої завдання, працюючи в умовах ризику для життя, психологічного тиску та обмеженого доступу до інформації. Також буде приділено увагу тому, як війна трансформує саму сутність журналістики, змінюючи її функції та інструменти.

Роль журналістів у воєнний час однією з ключових ролей журналістів є формування об'єктивної картини подій, яка дозволяє суспільству зрозуміти реальні масштаби та наслідки конфлікту. Це включає не лише збір і перевірку фактів, але й їхній аналіз у соціальному, політичному та гуманітарному контекстах. У таких умовах журналісти стають своєрідними "охоронцями правди", їхня діяльність має величезний вплив на громадську думку, міжнародну політику та гуманітарну ситуацію.

Професійні виклики журналістика у зоні бойових дій супроводжується численними ризиками. Фізична небезпека, контакт із жертвами війни, емоційний тиск, обмеження доступу до інформації — усе це створює складне середовище для роботи журналістів. Вони змушені діяти швидко, приймати складні етичні рішення та часто працювати в умовах, які не дозволяють гарантувати їхню власну безпеку.

Юридичні та етичні дилеми. Юридичний статус журналістів у зоні

конфлікту визначається міжнародними нормами, такими як Женевські конвенції, проте реальність часто виявляється значно складнішою. Журналісти стикаються з обмеженнями з боку урядів, цензурою та необхідністю дотримуватись військових правил. Водночас вони повинні уникати маніпуляцій, перевіряти достовірність джерел та враховувати етичні аспекти роботи з чутливим контентом.

Значення архівів фіксації та сучасних технологій. Особливу роль у журналістиці воєнного часу відіграють архіви фіксації, створені як професійними журналістами, так і немедійними структурами. Ці матеріали стають основою для розслідувань, висвітлення правопорушень і формування історичного нарративу. Сучасні технології, зокрема дрони, супутникові знімки та цифрова верифікація даних, надають журналістам нові інструменти для документування подій. Однак їх використання також створює нові етичні та фінансові виклики.

У цьому розділі ми прагнемо розкрити специфіку роботи журналістів у таких складних умовах, показати, як вони адаптуються до викликів сучасних збройних конфліктів і як їхня діяльність сприяє збереженню правди, справедливості та людяності. Водночас ми окреслимо рекомендації щодо покращення роботи журналістів у зонах бойових дій та забезпечення їхньої безпеки. Цей аналіз допоможе не лише зрозуміти роль журналістів у сучасних війнах, але й усвідомити значення їхньої діяльності для суспільства та світу загалом.

1.1. Роль і місія журналістів у висвітленні подій під час війни.

Основою журналістики є її здатність доносити до аудиторії об'єктивну та достовірну інформацію. У звичайних умовах це завдання є складним, але під час війни воно ускладнюється багатьма факторами. Журналістика виконує кілька важливих функцій, серед яких інформаційна, аналітична, етична та виховна. Інформаційна функція передбачає оперативну передачу новин, фактів і

коментарів, що дають змогу суспільству отримати цілісну картину того, що відбувається. Як зазначають Москаленко А. та інші у підручнику "Масова комунікація", журналісти мають особливу відповідальність у формуванні суспільної обізнаності про події, особливо під час криз [1, с. 216]. В умовах війни ця функція стає критичною, адже своєчасність і точність інформації можуть впливати на ухвалення важливих рішень як окремими громадянами, так і владними структурами. Наприклад, репортажі Дмитра Комарова є прикладом оперативного висвітлення подій, які допомагають глядачам отримати об'єктивну картину.

Аналітична функція спрямована на глибше осмислення подій. Журналісти повинні не лише повідомляти про факти, але й аналізувати причини та наслідки військових конфліктів, а також прогнозувати можливі сценарії розвитку подій. Доровега В. у своїй праці "Теорія і методика журналістської творчості" підкреслює важливість критичного мислення для розуміння складних соціальних явищ, таких як війна [2, с. 268]. Цей аспект роботи журналістів є важливим для формування стратегічного мислення в суспільстві. Як зазначає Михайлин І., аналітика в журналістиці має не лише інформативний, але й просвітницький характер, впливаючи на світогляд аудиторії [3, с. 496].

Етична функція проявляється в необхідності дотримання професійних стандартів, таких як неупередженість, об'єктивність і відповідальність за достовірність поданої інформації. Військові конфлікти часто супроводжуються величезною кількістю фейкових новин і маніпуляцій. Карпенко В. у своєму посібнику "Журналістика: Основи професійної комунікації" зазначає, що етична відповідальність журналістів у таких умовах стає вирішальною для підтримки довіри до медіа [4, с. 348]. Через висвітлення історій людської мужності, солідарності та боротьби за свободу журналісти сприяють формуванню єдності та патріотизму.

Виховна функція журналістики полягає в її здатності впливати на моральні та соціальні цінності суспільства. Через висвітлення історій людської

мужності, солідарності та боротьби за свободу журналісти сприяють формуванню єдності та патріотизму. Як зазначає Владимиров В. у праці "Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння", виховна роль медіа є ключовим елементом у збереженні національної ідентичності під час кризи [5, с. 220].

Війна створює унікальні умови, у яких журналістика змушена функціонувати. Однією з найважливіших характеристик журналістики у воєнний час є об'єктивність. Попри емоційний тиск і труднощі, які виникають під час збору даних, журналісти повинні докладати зусиль для того, щоб їхні матеріали відповідали реальності, а не були побудовані на чутках чи односторонніх джерелах. Як зазначає Гриценко О. у "Основах теорії журналістської діяльності", журналістика повинна слугувати гарантом достовірності, незалежно від обставин [6, с. 340]. Приклади конкретних ситуацій та принципи взаємодії журналістів з урядовими структурами також висвітлені у дослідженнях Зражевської Н. і Заїки В. [10, с. 68-77], які підкреслюють важливість ефективної комунікації між медіа і державними органами у надзвичайних умовах.

Оперативність є ще одним ключовим аспектом. Суспільство вимагає швидкого отримання інформації, адже новини про перебіг військових дій, гуманітарну ситуацію чи політичні рішення впливають на життя мільйонів людей. Журналісти мають працювати у високому темпі, нерідко ризикуючи власним життям. Достовірність інформації є особливо важливою в умовах війни, коли кількість дезінформації та маніпуляцій значно зростає. Журналісти повинні не лише перевіряти факти, але й чітко розуміти, які джерела можуть бути надійними, а які ні. Це включає роботу з очевидцями, документами, фото- і відеоматеріалами, які потребують ретельного аналізу .

У воєнний час журналісти стикаються з численними викликами, пов'язаними з обмеженим доступом до інформації. Військові дії зазвичай супроводжуються встановленням суворих режимів секретності, що ускладнює

збір даних. Крім того, журналістам часто доводиться працювати в зонах бойових дій, де їхній доступ до інформації обмежений не лише фізично, але й через контроль з боку військових або урядових структур [5, с. 220].

Роль журналістів під час військових конфліктів виходить далеко за межі звичайної професійної діяльності. У таких умовах їхня робота набуває стратегічного значення, оскільки інформація стає не лише засобом комунікації, а й важливим інструментом впливу на громадські настрої, міжнародну політику та гуманітарну ситуацію. У цьому контексті місія журналістів поділяється на кілька ключових аспектів: інформаційна, гуманітарна та дипломатична. Одним із головних завдань журналістів є формування об'єктивної картини подій. Військові конфлікти зазвичай супроводжуються значною кількістю дезінформації, яка використовується для досягнення політичних чи військових цілей. Журналісти, які працюють у зоні бойових дій або намагаються висвітлити ситуацію з незалежних джерел, стають основним джерелом правдивої інформації для громадськості. Вони повинні збирати дані, перевіряти їх достовірність та об'єктивно передавати зміст подій, незалежно від політичного чи емоційного тиску [6, с. 340].

Протидія фейкам і пропаганді є ще одним важливим аспектом інформаційної місії. Сучасні військові конфлікти дедалі більше характеризуються інформаційними війнами, у яких пропаганда та маніпуляції є невід'ємною частиною. Журналісти, які дотримуються професійних стандартів, працюють на передовій цього фронту, викриваючи неправдиві повідомлення, що поширюються через соціальні мережі, офіційні джерела чи навіть міжнародні медіа. Таким чином, вони сприяють підтримці суспільної довіри до медіа та захищають аудиторію від впливу маніпуляцій [7, с. 23].

Важливим аспектом діяльності журналістів під час війни є висвітлення людських історій та трагедій. Війна завжди має жахливий вплив на життя цивільного населення: загибель, поранення, біженці, розділені родини та руйнування звичного способу життя. Журналісти через свої репортажі доносять

ці історії до широкої аудиторії, що не лише сприяє усвідомленню масштабів трагедії, а й викликає почуття солідарності та емпатії [8, с. 412]. Підтримка морального духу населення також є важливою складовою гуманітарної місії. У часи, коли нація переживає випробування війною, медіа можуть стати джерелом натхнення і віри у власні сили. Через висвітлення прикладів мужності, стійкості та солідарності журналісти здатні підтримувати оптимізм і надію серед людей, які страждають від війни. Цей аспект особливо важливий у боротьбі з деморалізацією та панічними настроями, які можуть послаблювати суспільство [9].

Міжнародний вимір журналістської діяльності у воєнний час також має величезне значення. Сприяння міжнародній підтримці через висвітлення подій є одним із завдань, яке виконують журналісти. Їхні репортажі, публікації та документальні матеріали дають змогу іноземним урядам, організаціям та громадянам отримати об'єктивну інформацію про перебіг конфлікту та його гуманітарні наслідки. Це, у свою чергу, може стимулювати надання гуманітарної допомоги, введення санкцій проти агресора або ухвалення інших політичних рішень на міжнародному рівні. Журналісти нерідко стають посередниками між конфліктуючими сторонами. Їхня діяльність може допомагати у поширенні закликів до миру, перемир'я або забезпечення доступу гуманітарних організацій до зони бойових дій. Завдяки своїй присутності на місці подій журналісти сприяють підвищенню рівня прозорості та відповідальності всіх сторін конфлікту [10, с. 68-77].

Під час війни роль журналістів у суспільстві значно зростає, адже вони стають ключовими посередниками між подіями на полі бою та громадськістю. Їхній вплив є багатограним, і він охоплює формування громадської думки, сприяння соціальним змінам і протидію пропаганді та дезінформації. Усі ці аспекти створюють унікальний інформаційний простір, у якому журналісти не лише відображають події, але й активно впливають на їхній розвиток та сприйняття. Медіа відіграють ключову роль у формуванні громадської думки,

особливо під час війни, коли суспільство шукає інформації, що допомагає зрозуміти масштаби та наслідки конфлікту [11]. Журналісти, які висвітлюють події об'єктивно, стають джерелом довіри для мільйонів людей. Через репортажі, аналітичні матеріали та коментарі вони здатні не лише інформувати, але й впливати на суспільне ставлення до війни, її причин та учасників. Окреме місце займає підтримка національного духу. Журналісти допомагають мобілізувати суспільство на боротьбу з агресором, поширюючи історії про мужність, стійкість і патріотизм. Вони акцентують увагу на прикладах єдності, взаємодопомоги та героїзму, що сприяє зміцненню віри громадян у перемогу. Наприклад, репортажі про солдатів, які боронять країну, або волонтерів, які рятують життя, стають джерелом натхнення для багатьох [12, с. 12-18].

Інформація, яку поширюють журналісти, є потужним каталізатором соціальних змін. Під час війни вона стає основою для формування активної громадянської позиції. Люди, отримуючи об'єктивні дані про конфлікт, починають розуміти свою роль у його перебігу. Це може спонукати їх до участі у волонтерських рухах, гуманітарних ініціативах чи навіть політичній діяльності. Журналісти сприяють формуванню нового суспільного порядку, у якому громадяни не лише є спостерігачами, але й активно беруть участь у житті країни. Вони висвітлюють проблеми, які потребують негайного вирішення, наприклад, допомога біженцям чи відновлення інфраструктури, тим самим залучаючи суспільство до дій. Через медіа створюється відчуття причетності, яке об'єднує людей та сприяє зміцненню громадянського суспільства [13,14 с. 291-295].

Одним із найважливіших завдань журналістів під час війни є боротьба з пропагандою та дезінформацією. Сучасні війни значною мірою ведуться на інформаційному фронті, де маніпуляції і фейки можуть впливати на громадську думку, підривати довіру до офіційних структур або викликати паніку серед населення. Журналісти, які дотримуються професійних стандартів, відіграють ключову роль у протидії цим явищам. Вони використовують різноманітні методи для перевірки фактів, включаючи аналіз першоджерел, співпрацю з експертами

та використання технологій для виявлення маніпуляцій. Наприклад, перевірка фото- чи відеоматеріалів на автентичність є важливим елементом боротьби з фейками [16, с. 118]. Медіа працюють над викриттям механізмів пропаганди, розповідаючи про те, як і чому створюються маніпулятивні повідомлення. Це допомагає аудиторії стати більш критичною до інформації та не піддаватися впливу ворожої пропаганди. Така просвітницька робота є важливим внеском у формування інформаційно грамотного суспільства, яке здатне протистояти дезінформації. Журналісти, які працюють під час війни, є не лише свідками подій, але й активними учасниками процесів, що формують суспільство. Вони підтримують моральний дух, спонукають до соціальної активності та захищають правду від маніпуляцій. Їхній вплив є потужним інструментом, який допомагає зберігати єдність, людяність і віру навіть у найважчі часи [16, с. 118].

Журналісти, які висвітлюють події на передовій, постійно ризикують своїм життям. Робота у зонах бойових дій нерідко означає перебування у безпосередній близькості до обстрілів, вибухів та інших смертельно небезпечних ситуацій. Військові конфлікти також супроводжуються хаотичністю, що ускладнює прогнозування небезпеки. Часто журналісти стають мішенню для нападів, особливо якщо їхня діяльність загрожує викриттю злочинів або неправомірних дій однієї зі сторін конфлікту. Великим викликом є також необхідність швидко реагувати на зміну обстановки. Під час евакуації або переміщення у зонах підвищеного ризику журналісти повинні діяти оперативно і чітко, водночас зберігаючи професійність у зборі матеріалів. Недостатнє забезпечення захисним обладнанням, таким як бронежилети чи шоломи, ще більше ускладнює їхню роботу. Попри ці ризики, журналісти залишаються на передовій, аби надати світу об'єктивну інформацію про події [17, с. 45-48].

Постійна присутність у місцях трагедій, контакт із жертвами війни та необхідність бути свідком людських страждань викликають сильний емоційний стрес. Багато журналістів, які працюють у воєнний час, стикаються з посттравматичним синдромом (ПТСР), який може проявлятися через тривогу,

безсоння, депресію та емоційне вигорання. Моральні дилеми також є значною частиною психологічного тиску [18]. Журналісти часто змушені приймати складні рішення, наприклад, чи варто публікувати матеріал, який може викликати паніку, або як висвітлювати події, щоб не стати інструментом пропаганди. Вони постійно знаходяться під емоційним тиском, намагаючись залишатися неупередженими у ситуаціях, які викликають сильні особисті переживання. Психологічний тягар також посилюється через ізоляцію від сім'ї та друзів, адже журналісти часто перебувають далеко від дому протягом тривалого часу [19, с. 118].

Отже, журналістика у воєнний час відіграє критично важливу роль у формуванні суспільної думки, збереженні демократичних цінностей і забезпеченні доступу до правдивої інформації. Журналісти стають не лише свідками подій, але й активними учасниками боротьби за правду, людяність і справедливість. Їхня діяльність охоплює широкий спектр завдань: від оперативного інформування громадськості до висвітлення трагедій і героїзму, протидії пропаганді й мобілізації міжнародної підтримки. Професія журналіста в умовах війни пов'язана з численними викликами, такими як фізична небезпека, психологічний тиск і технологічні труднощі. Однак, попри ризики, вони продовжують виконувати свою місію, виявляючи професіоналізм, етичність і відданість правді. Саме їхня робота дозволяє зберігати єдність суспільства, надихати на дії й розкривати світу справжню сутність подій. Журналісти стають носіями надії навіть у найскладніші часи, допомагаючи суспільству зберігати силу духу і відстоювати гуманітарні цінності. Їхній внесок у боротьбу за мир і справедливість неможливо переоцінити.

1.2. Професійні виклики, юридичні та етичні дилеми для журналістів в умовах збройного конфлікту.

Журналістика в умовах сучасного збройного конфлікту, зокрема в контексті війни в Україні з 2022 року, вимагає від медійників надзвичайної

відповідальності, професіоналізму та готовності до викликів. Серед основних аспектів, які визначають роботу журналістів у таких умовах, є фізична безпека, юридичні норми, доступ до інформації, технічні виклики, психологічний тиск та етичні дилеми.

Психологічний тиск і наслідки роботи в умовах постійної небезпеки також є значущими викликами. Постійний стрес, загроза життю та контакт із жертвами конфліктів часто призводять до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії або емоційного виснаження. Семенюта І. у своїх дослідженнях підкреслює, що ці фактори суттєво впливають на здатність журналістів зберігати об'єктивність і професійність [21, с. 259-264].

Одним із найбільших ризиків для журналістів є фізична небезпека. Робота журналістів у зонах конфлікту є однією з найнебезпечніших професій. Журналісти регулярно піддаються загрозам обстрілів, мінувань та фізичних нападів. За даними "Репортерів без кордонів", у 2022–2023 роках в Україні було зафіксовано понад 50 випадків нападів на журналістів, більшість з яких трапилася в зоні бойових дій [9]. Особливу небезпеку становить робота в умовах "сірої зони", де ризики обстрілів є найбільшими. Наприклад, журналістам, які висвітлювали події в Бахмуті, доводилося працювати під постійними обстрілами. Для підвищення власної безпеки журналісти використовують бронежилети та шоломи, а також проходять тренінги з виживання в умовах конфлікту [47].

Іншою загрозою є ризик захоплення журналістів у заручники. Особливо це стосується тих, хто працює на окупованих або близьких до лінії фронту регіонах. Міжнародні організації, такі як "Міжнародний Червоний Хрест", забезпечують підтримку для звільнення журналістів, але це не гарантує їхньої безпеки [37, с. 315-336].

Юридичні норми, Законодавчі аспекти роботи журналістів у зонах бойових дій є однією з ключових проблем, що регулюють їхню діяльність. У рамках Женевських конвенцій журналісти, які працюють у зонах конфліктів, вважаються цивільними особами, якщо вони не беруть участь у військових діях

і не займаються розвідувальною діяльністю [36, с. 372-386]. Однак це не завжди захищає їх від переслідувань.

В Україні журналісти зобов'язані отримати акредитацію в Міністерстві оборони для роботи у зонах бойових дій. Акредитація включає перелік дозволів і зобов'язань, таких як дотримання військової цензури та уникнення розголошення стратегічно важливої інформації. Наприклад, заборонено публікувати фотографії військової техніки або місць дислокації військ [11].

Окрему увагу варто приділити регулюванню використання матеріалів із соціальних мереж. За даними дослідження "Робота журналістів під час війни" [30], журналісти мають перевіряти достовірність таких джерел, оскільки вони часто стають об'єктом пропаганди.

Журналісти, які працюють у зоні бойових дій, часто стикаються з численними обмеженнями, накладеними як військовими, так і державними органами. Ці обмеження спрямовані на захист національної безпеки, але водночас ускладнюють виконання професійних обов'язків. Військова цензура є одним із головних інструментів контролю інформації. Семенюк О. зазначає, що обмеження доступу до стратегічно важливих місць є необхідним для запобігання витоку інформації, яка може поставити під загрозу військові операції або цивільне населення [21, с. 259-264].

Крім того, під час евакуації або гуманітарних місій журналісти часто не отримують доступу до місць подій через високий рівень ризику. Наприклад, у 2022 році під час евакуації населення з Маріуполя журналісти стикалися з численними перепонами, пов'язаними з небезпекою обстрілів та мінування територій. Така ситуація змушує журналістів шукати альтернативні джерела інформації, включаючи дані очевидців та неофіційні канали зв'язку.

Технологічні проблеми також значно впливають на можливості журналістів. Перебої з електропостачанням, відсутність інтернету та обмежений доступ до сучасного обладнання є поширеними викликами у зонах конфлікту. Як зазначає Хода Л., сучасні технології, такі як супутниковий зв'язок, відіграють

ключову роль у забезпеченні комунікації [20, с. 81-86]. Супутникові системи, наприклад, Starlink, стали важливими інструментами для журналістів у віддалених регіонах. Вони дозволяють передавати матеріали в реальному часі, навіть у зонах, де стандартні комунікаційні мережі зруйновані.

Однак використання таких технологій також має свої обмеження. Висока вартість обладнання та його обслуговування стають перешкодою для багатьох медіаорганізацій. Наприклад, мобільні передавачі, захищені сервери та засоби для шифрування даних потребують значних інвестицій. Це обмежує доступ до таких рішень для журналістів із малих видань або фрилансерів [62].

Фінансування є ще одним критично важливим аспектом роботи журналістів у зоні конфлікту. Висвітлення бойових дій вимагає великих витрат на транспорт, захисне обладнання, технічні засоби та забезпечення базової безпеки. Як зазначає Кузнецова О., скорочення бюджетів у багатьох медіаорганізаціях ставить журналістів у ситуацію, коли вони змушені працювати в умовах, які не відповідають мінімальним стандартам безпеки [8, с. 412].

Наприклад, фрилансери часто не мають доступу до страховки, яка покриває ризики під час роботи в зонах бойових дій. Це включає витрати на лікування у разі поранення, компенсації за втрату обладнання або підтримку сімей у разі найгіршого сценарію. Відсутність таких гарантій змушує багатьох журналістів ризикувати життям без належного захисту.

Етичні дилеми, з якими стикаються журналісти, є одними з найскладніших аспектів їхньої роботи в умовах збройного конфлікту. Вони охоплюють широкий спектр питань, зокрема забезпечення об'єктивності, роботу з чутливим контентом, захист приватності постраждалих та відповідальність за суспільний вплив публікацій. Журналістика вимагає балансу між правом суспільства на інформацію та етичними зобов'язаннями журналістів. У цьому контексті важливо дотримуватись стандартів, які забезпечують об'єктивне й гуманістичне висвітлення подій. Наприклад, у ситуаціях, коли одна сторона конфлікту систематично порушує права людини, журналіст може відчути моральний

обов'язок привернути увагу до цих фактів. Проте це може створити враження про його упередженість і піддати сумніву його професійну незаангажованість. З іншого боку, спроби зберегти нейтральність за будь-яких обставин можуть призвести до того, що журналісти будуть мовчазно ігнорувати серйозні порушення прав людини, що також викликає етичні питання. Дилема полягає в тому, як висвітлювати конфлікт таким чином, щоб залишатися вірним принципам об'єктивності, але при цьому не допустити приховування фактів, які можуть мати суттєве значення для суспільства. [28, с. 120] [40, с. 3-21].

Об'єктивність є одним із базових принципів журналістики, проте в умовах війни дотримуватись його стає надзвичайно важко. Журналісти часто стикаються з тиском з боку різних зацікавлених сторін, які вимагають висвітлення подій у певному ключі. Як зазначає Семенюта І., особливу складність створює ситуація, коли журналіст належить до сторони конфлікту, що посилює виклики щодо збереження нейтральності [13].

Наприклад, журналіст, який висвітлює воєнні злочини однієї сторони, може бути звинувачений у необ'єктивності через недостатню увагу до дій іншої сторони. Водночас повна нейтральність може викликати обурення у суспільстві, яке очікує на моральну підтримку або чітку позицію щодо конфлікту. Робота з чутливим контентом висвітлення людських трагедій та страждань є складним етичним викликом для журналістів. Публікація фотографій поранених, загиблих чи зруйнованих будівель може мати подвійний ефект: з одного боку, це привертає увагу до проблеми, а з іншого – може викликати додатковий стрес у аудиторії або стати причиною осуду.

Наприклад, під час висвітлення бомбардування у Бучі багато медіа показували фото загиблих мирних жителів. Це допомогло привернути увагу міжнародної спільноти до воєнних злочинів, але водночас викликало критику через порушення права на приватність постраждалих та їхніх родин. Як зазначає Зражевська Н., журналісти мають дотримуватись етичного балансу, уникаючи експлуатації трагедій для сенсаційності [10, с. 68-77].

Одним із ключових етичних питань є захист приватності постраждалих від конфлікту. Використання зображень або свідчень без згоди постраждалих може завдати їм додаткового болю. Наприклад, журналісти повинні отримувати згоду на інтерв'ю або фото від осіб, які пережили трагедію. У випадках, коли це неможливо, вони мають замаскувати особи або іншим чином захистити ідентичність постраждалих [31, 203-209].

Ця проблема особливо актуальна у випадках із дітьми або жертвами насильства. Наприклад, під час висвітлення гуманітарної кризи у Маріуполі міжнародні медіа стикалися з етичним викликом: як передати масштаби трагедії, не порушуючи приватність жертв.

Журналісти несуть відповідальність за вплив своїх матеріалів на суспільство. Неправильно подана інформація може викликати паніку, посилити ненависть між сторонами конфлікту або навіть вплинути на хід бойових дій. Наприклад, поширення неперевірених даних про кількість жертв або масштаби руйнувань може стати інструментом пропаганди.

Як зазначає Карпенко В., журналісти повинні уникати надмірного емоційного забарвлення своїх матеріалів, що може викликати упередження у глядачів [4]. Крім того, вони мають чітко вказувати на джерела інформації та позначати дані, які потребують перевірки.

Роль міжнародних організацій у підтримці журналістів міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки журналістів, які працюють у зонах конфлікту. Організації на кшталт «Репортери без кордонів» або Комітет захисту журналістів (CPJ) надають юридичну, фінансову та технічну допомогу журналістам, які стикаються із серйозними викликами. Вони займаються моніторингом випадків порушення прав журналістів, таких як цензура, напади чи переслідування, і привертають увагу міжнародної спільноти до цих проблем.

Одна з ключових функцій таких організацій — адвокація на міжнародному рівні. Це включає підтримку журналістів у міжнародних судах, сприяння

отриманню притулку для тих, хто зазнав переслідувань, та допомогу в реабілітації. Як зазначає Зражевська Н., подібні організації також організують навчання для журналістів, які працюють у складних умовах, підвищуючи їхню кваліфікацію та обізнаність щодо етичних стандартів [10, с. 68-77].

Крім того, міжнародні організації надають журналістам доступ до сучасних технологій. Наприклад, використання зашифрованих каналів зв'язку, супутникового інтернету та мобільного захисту інформації сприяє ефективнішій роботі та забезпеченню конфіденційності джерел.

Технологічний прогрес відкриває нові горизонти для журналістики у зонах конфліктів. Використання дронів, супутникових знімків, платформ соціальних мереж дає змогу документувати події в реальному часі. Але водночас це створює нові етичні й фінансові виклики, які журналісти мають подолати, аби зберегти довіру аудиторії.

Якщо узагальнити рекомендації щодо необхідності навчання для журналістів від міжнародних організацій, то можна виділити такі важливі аспекти для подолання викликів та зниження ризиків у роботі журналістів:

1. **Дотримання етичних норм:** Журналісти повинні дотримуватись міжнародних кодексів етики, таких як Декларація принципів журналістської етики.

2. **Навчання:** Тренінги з етики роботи у зонах конфлікту, які організують міжнародні організації, допомагають журналістам приймати обґрунтовані рішення.

3. **Технічна підтримка:** Забезпечення сучасним обладнанням, яке дозволяє захистити джерела інформації та уникнути технічних перешкод.

4. **Міжнародна співпраця:** Співпраця з організаціями, такими як "Репортери без кордонів", забезпечує юридичну підтримку та доступ до ресурсів.

Отже Етичні дилеми, з якими стикаються журналісти під час збройного конфлікту, є багатограними та вимагають постійного балансу між професійними обов'язками, моральними принципами та відповідальністю перед

суспільством. У контексті війни в Україні такі виклики посилюються необхідністю висвітлювати чутливі матеріали, дотримуючись принципів об'єктивності та захищаючи права постраждалих.

Важливу роль у подоланні цих викликів відіграють міжнародні організації, які забезпечують технічну, юридичну та фінансову підтримку. Проте основна відповідальність за збереження етичності журналістики лежить на самих медійниках. Лише дотримання високих стандартів професійної діяльності може гарантувати, що журналістика залишатиметься інструментом правди та справедливості навіть у найскладніших умовах.

1.3. Накопичення матеріалів під час збройного конфлікту не медійними структурами та процес перетворення документів фіксації на матеріал журналістського розслідування.

Під час збройних конфліктів значна частина інформаційних матеріалів фіксується не професійними журналістами, а іншими учасниками подій, зокрема військовими, правозахисними організаціями, очевидцями або навіть автоматизованими системами, такими як дрони. Ці матеріали включають фото, відео, аудіозаписи та текстові свідчення, які можуть бути використані для документування порушень міжнародного гуманітарного права, фіксації воєнних злочинів, а також для загального висвітлення подій. Як зазначає Семенюк І., такі матеріали відіграють важливу роль у відображенні реальності конфлікту, але водночас вимагають ретельної перевірки перед публікацією [13]. Завдяки сучасним технологіям, таким як смартфони, кожен свідок подій має можливість створити матеріал, який потенційно може стати частиною журналістського розслідування.

Журналісти відіграють ключову роль у верифікації та аналізі цих матеріалів. Їх завдання — не лише перевірити автентичність отриманих даних, але й забезпечити їх відповідність етичним стандартам. Наприклад, фото,

зроблені очевидцями в зоні конфлікту, можуть мати величезну новинну цінність, але їхня публікація потребує згоди авторів і додаткової перевірки контексту, щоб уникнути поширення дезінформації або неправильної інтерпретації. Як зазначає Зражевська Н., використання таких даних часто стає основою журналістських розслідувань, які розкривають правду про воєнні злочини [10, с. 68-77].

Крім того, багато з цих матеріалів надходять від невідкладних структур, таких як пресслужба військових підрозділів або оператори дронів, які виконують завдання з фіксації воєнних дій. Ці записи часто мають високий рівень достовірності, оскільки створюються у момент подій. Як зазначає Нетреба М., дані, отримані від пресслужб чи операторів, вимагають глибокого аналізу та доповнення контекстом для формування повноцінного журналістського розслідування [9]. Водночас журналісти стикаються з викликом — як ефективно інтегрувати ці дані у свої матеріали, зберігаючи об'єктивність і уникаючи маніпуляцій.

Таким чином, журналісти працюють на перетині багатьох джерел інформації, використовуючи дані як від професійних структур, так і від простих громадян. Ця співпраця сприяє створенню більш повної та об'єктивної картини подій, що є основою для якісного журналістського розслідування [4, с. 348].

Архіви фіксації злочинів і роль невідкладних структур.

Одним із ключових джерел документів фіксації є матеріали, створені військовими підрозділами, операторами дронів, пресслужбами та окремими очевидцями подій. Ці архіви містять відео, фото та свідчення, які документують події безпосередньо на місці. Вони стають важливим джерелом для медіа, міжнародних організацій і правозахисників. Такі дані дозволяють не лише висвітлювати події у зоні бойових дій, але й фіксувати порушення міжнародного права, що пізніше можуть бути використані в судових процесах.

Наприклад, оператори дронів документують пересування військ, руйнування інфраструктури та інші аспекти війни. Такі записи часто виконують одразу кілька функцій: вони інформують аудиторію про події, слугують

доказами у розслідуваннях воєнних злочинів та дозволяють військовим аналізувати оперативну обстановку. Як зазначає Зражевська Н., робота операторів дронів стала ключовим інструментом у документуванні бойових дій, адже ці пристрої забезпечують доступ до важкодоступних територій та реєструють події у режимі реального часу [10, с. 68-77].

Пресслужби військових підрозділів також відіграють важливу роль у створенні архівів фіксації. Вони надають журналістам офіційні дані, які містять фото, відео та звіти про події. Як підкреслює Нетреба М., співпраця журналістів із пресслужбами забезпечує доступ до матеріалів із високим рівнем достовірності, проте вимагає додаткового аналізу для уникнення пропаганди або однобічного висвітлення [9].

Архіви правозахисних організацій також є цінним джерелом даних. Вони часто документують свідчення жертв і очевидців, знімають відео руйнувань та збирають докази порушення прав людини. Наприклад, міжнародні організації, такі як Human Rights Watch, збирають дані, які потім стають основою для журналістських розслідувань. Як зазначає Карпенко В., інтеграція таких матеріалів у журналістські репортажі допомагає створювати змістовні й об'єктивні матеріали, що мають вагомий суспільний вплив [4, с. 348]. Архіви фіксації злочинів, створені невідкладними структурами, стають важливими джерелами для журналістських розслідувань. Вони сприяють багатогранному висвітленню подій і формуванню повного уявлення про ситуацію на місцях. Проте для їх ефективного використання необхідно проводити професійний аналіз, ретельну перевірку фактів і дотримуватись етичних принципів.

Перетворення документів фіксації на матеріали журналістських розслідувань. Цей процес включає кілька важливих етапів, зокрема перевірку достовірності даних, контекстуалізацію та інтеграцію у ширший наратив. Архіви фіксації, створені невідкладними структурами, часто стають основою для змістовних розслідувань. Вони дають змогу відтворити події та висвітлити їхні

наслідки, але потребують ретельної перевірки через аналіз метаданих та геолокацію.

Журналісти застосовують різні інструменти цифрової верифікації, зокрема аналіз метаданих, який дозволяє встановити дату, час і місце створення файлу, а також ідентифікацію локації через геолокацію або супутникові зображення. У складних випадках залучають експертів, таких як архітектори чи військові, для аналізу технічних деталей, наприклад, характеру пошкоджень будівель. Ці методи відіграли ключову роль під час розслідування злочинів у Бучі, де журналісти використовували відеоматеріали місцевих жителів, співставляючи їх із супутниковими знімками для підтвердження фактів [13]. Після перевірки достовірності матеріали інтегруються у ширший контекст подій, що дозволяє глибше зрозуміти їх причини, хід і наслідки. Контекстуалізація передбачає поєднання різних джерел, таких як архіви фіксації, свідчення очевидців, дані із соціальних мереж та офіційні звіти. Важливим аспектом є також історичний та соціальний аналіз, який допомагає розкрити передумови конфлікту та його вплив на різні групи населення. Як зазначає Карпенко В., лише комплексний підхід, що поєднує різні джерела та глибокий аналіз, дозволяє створювати журналістські матеріали, які відповідають високим професійним стандартам [4, с. 348].

Використання матеріалів із соціальних мереж.

Соціальні мережі стали одним із ключових джерел інформації під час збройних конфліктів. Платформи, такі як Telegram, Twitter, Facebook, а також YouTube, активно використовуються для швидкого поширення фото-, відеоматеріалів та текстових свідчень. Це дозволяє журналістам отримувати доступ до подій, які відбуваються у реальному часі, навіть у найвіддаленіших та найнебезпечніших регіонах.

Як зазначає Зражевська Н., соціальні мережі стали ефективним інструментом для документування подій, однак їх використання вимагає особливої обережності, оскільки ці матеріали можуть бути частиною

інформаційної війни або містити неправдиві дані [10, с. 68-77]. Для уникнення маніпуляцій журналісти зобов'язані ретельно перевіряти автентичність отриманих матеріалів.

Процес верифікації інформації з соціальних мереж включає:

1. **Аналіз метаданих.** Журналісти використовують спеціалізовані програми для перевірки технічної інформації про фото- та відеофайли, зокрема дату, місце та пристрій, яким вони були створені.

2. **Геолокація.** Аналіз місцевості за допомогою супутникових зображень або прив'язка до координат дозволяє визначити місце зйомки.

3. **Перевірка контексту.** Залучення свідків та експертів для підтвердження достовірності інформації.

Як приклад, відеоматеріали з Бучі, опубліковані у соціальних мережах, стали ключовим джерелом для міжнародних журналістів і правозахисників, які розслідували воєнні злочини у цьому регіоні. Як зазначає Семенюк І., ретельна перевірка таких даних дозволила створити змістовні репортажі, які висвітлювали реальну ситуацію на місцях [13].

Окрім відео та фото, журналісти також активно використовують текстові повідомлення очевидців, які можуть надавати детальну інформацію про події. Наприклад, матеріали з платформ Telegram часто слугують основою для ідентифікації нових локацій або виявлення свідків.

Соціальні мережі також є важливим джерелом для аналізу настроїв аудиторії. Як зазначає Карпенко В., аналіз коментарів, репостів та дискусій у мережі дозволяє журналістам розуміти, як аудиторія реагує на події, що відбуваються [4, с. 348]. Це допомагає не лише висвітлювати новини, але й формувати уявлення про суспільні настрої.

Однак, як підкреслює Нетреба М., журналісти повинні пам'ятати про етичні аспекти використання матеріалів із соціальних мереж. Наприклад, опублікування кадрів, які можуть викликати шок або розкрити приватність

постраждалих, потребує згоди їхніх авторів або осіб, які постають на зображеннях [9].

Соціальні мережі, хоча й є цінним джерелом інформації, мають свої ризики. Фейкові новини, маніпуляції та відверта дезінформація є частими явищами у воєнний час. Тому журналісти повинні поєднувати технічні засоби верифікації з критичним мисленням і суворим дотриманням етичних норм.

Архіви фіксації, зібрані невідкладними структурами, стали важливим інструментом для журналістських розслідувань, особливо в умовах сучасних збройних конфліктів. Ці матеріали надають унікальну можливість розкрити події з різних ракурсів, зберігаючи їхню автентичність і достовірність.

Ефективне використання таких джерел вимагає:

- Грунтовного аналізу, який дозволяє виділити ключові аспекти з великого масиву даних;
- Поєднання архівів із додатковими свідченнями та іншими джерелами інформації;
- Глибокого розуміння соціального і політичного контексту подій.

Цей підхід дозволяє журналістам створювати матеріали, що не лише висвітлюють події, але й сприяють кращому розумінню конфліктів їхньою аудиторією. Таким чином, архіви фіксації стають не просто джерелом інформації, а основою для змістовних розслідувань, які підвищують суспільну обізнаність та сприяють справедливості.

У першому розділі було проаналізовано ключові аспекти роботи журналістів у зонах збройних конфліктів, демонструючи багатогранність цієї професії та її значення для суспільства. Журналістика під час війни виконує критично важливу місію — не лише інформувати суспільство, але й забезпечувати об'єктивне відображення реальності, підтримуючи гуманітарні цінності та сприяючи національній єдності.

Професійна діяльність журналістів у зоні бойових дій супроводжується моральними дилемами, які вимагають дотримання стандартів професійної етики.

Це включає захист приватності постраждалих, боротьбу з дезінформацією та уникнення маніпуляцій. Водночас вони стикаються з ризиками для життя, працюючи в умовах обстрілів і небезпеки, що створює додаткове навантаження як фізичного, так і психологічного характеру.

Архіви фіксації та матеріали, створені очевидцями чи іншими організаціями, відіграють ключову роль у журналістських розслідуваннях. Вони дозволяють формувати повнішу картину подій, однак потребують ретельної перевірки та адаптації для журналістської роботи. Використання сучасних технологій, таких як дрони, супутникові знімки та інструменти цифрової верифікації, розширює можливості журналістів. Водночас це створює виклики, пов'язані з фінансовими витратами, доступністю обладнання та необхідністю постійного навчання.

Міжнародна підтримка, зокрема з боку таких організацій, як "Репортери без кордонів", забезпечує юридичну допомогу, технічне забезпечення та тренінги з безпеки, що є важливими для ефективної роботи медійників у кризових умовах. Рекомендації міжнародних організацій, спрямовані на захист і підтримку журналістів, мають вирішальне значення для забезпечення їхньої безпеки та підвищення якості журналістських матеріалів.

Узагальнюючи, журналістика в умовах збройного конфлікту є не лише професійною діяльністю, але й актом громадянської відповідальності. Завдяки своїй роботі журналісти не лише документують історію, але й впливають на майбутнє суспільства, сприяючи збереженню правди, людяності та справедливості. Висновки першого розділу закладають основу для подальшого аналізу специфіки роботи журналістів у зонах конфліктів та їхнього впливу на інформаційний і соціальний простір.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ У ЗОНАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Військова журналістика є одним із найскладніших та водночас найважливіших напрямів сучасної медіаіндустрії. Збройні конфлікти завжди супроводжуються інформаційним протистоянням, а об'єктивне висвітлення подій відіграє ключову роль у формуванні громадської думки та міжнародного сприйняття війни. Українські журналісти, які працюють у зонах бойових дій, виконують не лише інформаційну, але й історичну місію – документують війну для майбутніх поколінь, відображаючи її реалії у форматі репортажів, документальних фільмів і аналітичних матеріалів.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року журналісти зіткнулися з новими викликами: фізичною небезпекою, етичними дилемами, необхідністю адаптації до бойових умов та використанням сучасних технологій для документування подій. Висвітлення війни потребує поєднання швидкості, достовірності та обережності, адже будь-яка неточність або неправильно інтерпретований матеріал може мати серйозні наслідки як для суспільства, так і для військових.

У другому розділі запропоновано аналіз практичних аспектів діяльності журналістів у зонах бойових дій. У ньому розглядаються ключові виклики, з якими стикаються репортери, що працюють у воєнних умовах, та способи їх подолання. Зокрема, увага приділяється етичним аспектам документалістики, ролі новітніх технологій у військовій журналістиці та впливу воєнних репортажів на суспільство.

У підрозділі 2.1 аналізується етична складова знімального процесу на прикладі документального проєкту Дмитра Комарова "Рік", що є одним із наймасштабніших українських документальних фільмів про війну. Команда "Світ навиворіт" адаптувала свій стиль роботи до умов бойових дій, дотримуючись принципів журналістської етики та уникаючи сенсаційного висвітлення трагедій.

Підрозділ 2.2 зосереджується на технологічних інноваціях та етичних викликах у воєнній журналістиці, зокрема на прикладі документального фільму "Фортеця" Олексія Соловія та Євгена Трошкіна. У ньому розглядається роль дронів, захищених каналів зв'язку та мобільних камер у документуванні реалій війни, а також баланс між правдивістю та безпекою інформації.

Останній підрозділ 2.3 присвячений використанню сучасних технологій у військовій журналістиці на прикладі репортажу Анни Калужної про бойові дії під Покровськом. Журналістка поєднує аналітичний підхід, емоційну складову та технологічні інструменти, що робить її матеріал глибоким та впливовим. Аналізується, як репортажі з передової впливають на суспільну думку та формують сприйняття війни в інформаційному просторі.

Таким чином, цей розділ пропонує комплексний аналіз роботи журналістів у зонах бойових дій, охоплюючи як професійні виклики, так і етичні питання, що виникають під час висвітлення війни. Він демонструє, що військова журналістика є не лише засобом інформування, а й важливим елементом історичного документування та складовою процесу глибокого осмислення подій, що формують історичну пам'ять українського народу.

2.1. Етичні виклики знімального процесу в авторському документальному проєкті Дмитра Комарова "Рік" (п'ятисерійний фільм "Харківщина", команда "Світ навиворіт", 1+1)

Дмитро Комаров — український журналіст, телеведучий і документаліст, відомий передусім завдяки тревел-проєкту "Світ навиворіт", який виходить на телеканалі "1+1". Протягом багатьох років він досліджував екзотичні країни, їхню культуру та побут. Проте після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну його журналістська діяльність зазнала значної трансформації. Комаров зосередився на висвітленні війни в Україні, створюючи документальні матеріали про її реалії [47].

Його команда, яка працювала над "Світ навиворіт", включає операторів, режисерів, сценаристів та продюсерів, які раніше спеціалізувалися на тревел-

журналістиці. Зіткнувшись із новими викликами, вони адаптували свої навички до умов воєнної документалістики. Це вимагало не лише зміни стилістики зйомок, але й суворого дотримання стандартів безпеки, адаптації до бойових умов та етичного підходу до висвітлення трагічних подій [48].

Концепція та структура проєкту "Рік". Документальний проєкт "Рік" є хронікою перших місяців повномасштабної війни, зафіксованою у найгарячіших точках України. Основна мета проєкту — задокументувати історичні події, донести правду про війну до української та міжнародної аудиторії, а також увічнити історію спротиву українців. Важливим аспектом є також розкриття гуманітарного виміру війни: висвітлення життя цивільних у зонах бойових дій, ролі волонтерів, лікарів та військових. Проєкт створений не лише як журналістське розслідування, а і як історичний документ, який допоможе майбутнім поколінням краще зрозуміти події, що відбувалися в цей період.

"Рік" складається з кількох тематичних циклів, зокрема серії про Харківську та Херсонську області. Вони відзначаються особливою драматургією: автори використовують як класичні документальні методи (інтерв'ю, репортажні кадри), так і елементи художньої документалістики, що дозволяє глибше занурити глядача в атмосферу подій.

П'ятисерійний цикл "Харківщина".

Один із найбільш вражаючих розділів проєкту – "Харківщина". Цей п'ятисерійний цикл фокусується на подіях, що розгорталися в Харківській області, яка зазнала масованих атак з перших днів війни. Місто та його околиці стали символом стійкості українського народу, а також однією з головних арен протистояння. Цикл складається з п'яти серій, кожна з яких досліджує різні аспекти воєнної реальності.

Перший епізод. Документальний проєкт «Рік» відкривається кадрами мирного Харкова, де життя триває своїм ходом: люди поспішають на роботу, громадський транспорт рухається за розкладом, діти йдуть до школи. Проте ця ілюзія спокою триває недовго. Вже за кілька хвилин глядач бачить перші вибухи,

що раптово руйнують звичний порядок. Камера фіксує момент удару російської ракети по житловому будинку, після чого місто миттєво поринає у хаос. На вулицях з'являються величезні черги біля заправок, вокзалів та банкоматів, люди намагаються виїхати, не розуміючи, що робити далі.

Один із найсильніших моментів цього епізоду – сцена в метро, яке в одну мить перетворюється на бомбосховище. Автори фільму показують, як люди вперше опиняються в цій новій реальності: хтось сидить на підлозі, загорнувшись у ковдру, хтось обіймає дитину, намагаючись пояснити їй, що відбувається. Жінка похилого віку розповідає журналістам, що не може поїхати, бо все життя прожила в Харкові і не уявляє себе в іншому місці. «Я бачила війну в дитинстві, а тепер бачу її знову», – каже вона, витираючи сльози [49].

Візуально цей епізод побудований так, щоб передати відчуття шоку та дезорієнтації. Використання ручної камери створює ефект присутності – глядач ніби сам перебуває в натовпі на вокзалі чи в темному підземному переході. Монтаж – хаотичний, різкі зміни кадрів підкреслюють тривожну атмосферу. Важливу роль відіграє і звуковий супровід: у моменти паніки чути уривки фраз, плач дітей, сигнали машин. У певні моменти звук стає глухим, створюючи ефект сповільненого сприйняття, що дозволяє відчутти масштаб емоційного потрясіння.

Етичний аспект цього епізоду полягає в тому, що автори уникають надмірного драматизму. Вони не зосереджуються на сценах паніки, а радше передають стан невизначеності та розгубленості, які охопили людей. Уникаючи сенсаційності, фільм дозволяє глядачеві самому зробити висновки про масштаб трагедії.

Другий епізод переносить глядача в момент, коли Харків опиняється під постійними артилерійськими обстрілами та ракетними ударами. Камера фіксує наслідки перших атак: зруйновані будинки, вигорілі автомобілі, величезні вирви на дорогах. У цей момент на екрані з'являються кадри лікарні, де медики виносять поранених на ношах, намагаючись стабілізувати їхній стан просто у дворі закладу, адже будівля теж зазнала руйнувань [50].

Журналісти показують, як місто поступово перетворюється на руїни. У кадрі – школа, куди влучила ракета, адміністративні будівлі без дахів, під’їзди, які більше схожі на обвуглені скелети. Окремий акцент зроблено на людях, які залишилися в місті. Одна з героїнь розповідає, що навіть після прямого влучання у сусідній будинок її родина вирішила не евакуюватися: «Ми пережили перший тиждень – значить, переживемо все» [51].

Особливої уваги заслуговує робота журналістів, які продовжують знімати попри реальну небезпеку. Оператор працює під час обстрілу – камера здригається від вибуху, а журналіст квапливо пояснює, що поруч прилетіли нові снаряди. Один із військових кричить: «Лягай!», і команда документалістів змушена перервати зйомку та шукати укриття. Цей момент передає реальний рівень ризику, з яким доводиться стикатися журналістам, що працюють у гарячих точках [12, с. 12-18].

Операторська робота у цьому епізоді суттєво відрізняється від першого. Камера частіше тремтить, рухи різкі, багато кадрів знімаються з низького ракурсу – це створює ефект «підглядання», наче глядач сам ховається від обстрілів разом із героями. Використання крупних планів дозволяє зосередитися на емоціях людей – страху, втомі, розпачу. Наприклад, у сцені, коли лікар оглядає пораненого чоловіка, глядач не бачить його ран – натомість камера зосереджується на його очах, у яких читається біль [9].

Музичне оформлення також суттєво підсилює ефект напруги. Якщо в першому епізоді більшість сцен супроводжувалися природними звуками, то тут з’являються глибокі басові ноти, що створюють відчуття загрози. У момент влучання ракети музика зникає – залишається лише звук вибуху та тиша після нього. Це прийом «звукової порожнечі», який дозволяє глядачеві повною мірою усвідомити масштаб трагедії [30].

Етичний виклик цього епізоду – баланс між документуванням реальності та повагою до постраждалих. Журналісти свідомо уникають показу тіл загиблих крупним планом, щоб не перетворювати трагедію на видовищний контент.

Водночас вони не применшують масштаби руйнувань і страждань. Автори працюють за принципом «емоційного дзеркала» – замість прямих сцен насильства вони показують наслідки, що дозволяє глядачеві самому відчутися жах подій.

Фінальна сцена епізоду – удар по площі Свободи, який став одним із найбільш руйнівних за перші тижні війни. Камера повільно наближається до зруйнованої будівлі Харківської ОДА, а на фоні чути лише вітер. Це символічний кадр, який передає не лише фізичну руйнацію, а й кінець колишнього життя міста.

Таким чином, другий епізод «Року» показує не просто руйнування Харкова, а саму природу війни – її хаотичність, жорстокість і безжальність. Завдяки операторським прийомам, продуманому монтажу та етичному підходу, цей фільм стає не просто хронікою подій, а справжнім документальним свідченням воєнних злочинів.

Третій епізод документального проєкту «Рік» зосереджується на людях, які попри постійні обстріли залишаються в місті, аби допомагати іншим. У кадрі з'являються військові, які боронять Харків, рятувальники, що витягують людей з-під завалів, медики, котрі працюють у прифронтових лікарнях, і волонтери, які евакуюють цивільних і доставляють гуманітарну допомогу [52].

Перші кадри показують українських військових, які патрулюють вулиці та ведуть бойові дії в околицях міста. Оператор знімає момент артилерійського удару по позиціях ворога – потужний вибух розриває землю, а на фоні чути радіоперемовини: «Ціль уражена». Камера наближається до облич одного з військових – він дивиться вдалину, стискаючи зброю, а в його погляді читається втома і зосередженість.

Далі фільм переносить глядача до рятувальників ДСНС, які працюють у завалах. Один із них розповідає, як разом із колегами витягав жінку з-під уламків багатоповерхівки, де ще годину тому був її дім. «Вона постійно повторювала, що

чекала сина на обід. Тепер у неї немає ані дому, ані сім'ї», – каже рятувальник, дивлячись у камеру [53].

Серед найбільш емоційних сцен – робота медиків у прифронтовій лікарні. Камера фіксує, як у підвал лікарні привозять пораненого військового. Його ноші ставлять прямо на бетонну підлогу, бо лікарня переповнена. «У нас місць немає, робимо все можливе», – каже лікарка, перев'язуючи рани. Її голос тремтить, але руки впевнено працюють.

Окрему увагу приділено роботі волонтерів, які ризикують життям, евакуюючи людей. Один із них, чоловік середнього віку, показує броньовану машину, яку самотужки переобладнав під евакуаційний транспорт. «Ми не можемо залишити людей помирати», – каже він, заводячи мотор.

Візуально цей епізод наповнений динамічними сценами: швидкі рухи камери, кадри з першої особи, монтаж у стилі «репортажної хроніки» додають реалістичності. Етичний виклик тут полягає у дотриманні балансу між драматизмом і повагою до героїв. Фільм не спекулює на стражданнях, а показує людей у боротьбі – сильних, відданих своїй справі.

Четвертий епізод присвячений складному процесу евакуації цивільного населення з Харкова. З перших кадрів глядач бачить натовп людей на вокзалі, які намагаються будь-яким способом покинути місто. Камера фіксує розгублені обличчя, дитячі сльози, переповнені вагони потягів. В один із них журналісти намагаються зайти разом із сім'єю, яка виїжджає на захід України. «Ми не знаємо, чи повернемося... Але зараз головне – врятувати дітей», – говорить жінка, тримаючи на руках малюка [54,32, с. 5-18].

Далі глядач бачить евакуаційні автобуси, які під обстрілами вивозять людей із передмістя. В одному з них журналісти фільмують подорож пенсіонерки, яка розповідає, що залишає рідний дім вперше за 70 років. «Я вже не повернуся... Там усе зруйновано», – каже вона, дивлячись у вікно на спустошені вулиці [33, с. 194-201].

Емоційно напружений момент – евакуація під обстрілами. Камера всередині автобуса тремтить, люди хапаються за поручні, хтось молиться, діти плачуть. Вибух за кількасот метрів змушує водія різко змінити маршрут. «Не зупиняємося! Їдемо!» – кричить військовий, який супроводжує колону [55].

Музика в цьому епізоді мінімалістична – лише глухі басы, які нарастають під час критичних моментів. Оператор працює у двох режимах: великі плани облич людей чергуються з кадрами дороги, що тягнеться в невідомість. Це створює ефект напруженого очікування.

Головний етичний виклик цього епізоду – показ страждань, але без перетворення людей на «жертв». У фільмі наголошується не лише на страху, а й на людській гідності. Бабуся, що попри все зберігає рівновагу, батько, який віддає дитині останню пляшку води – ці деталі показують силу українців

Останній епізод присвячений поверненню Харкова до життя після найбільш інтенсивних бойових дій. Камера фіксує перші ознаки відновлення – комунальники розбирають завали, на вулиці повертаються перші перехожі, у магазинах з'являється хліб. Проте місто ще далеке від колишнього життя – деякі райони зруйновані майже повністю, а багато будинків залишаються нежитловими [53].

Фільм показує, як харків'яни повертаються додому. Одна з героїнь ділиться своєю історією: «Коли ми поїхали, наш будинок був цілим. Тепер це просто купа цегли. Але ми будемо відбудовувати».

Ключова сцена – відкриття першої школи після обстрілів. Учні стоять біля входу, дивлячись на ще не відновлені класи. Директорка каже: «Ми відкриваємо школу, бо це символ перемоги. Якщо є освіта – є майбутнє».

Операторська робота у цьому епізоді змінюється – з хаотичних кадрів ми переходимо до більш статичних, що символізують стабільність і поступове повернення до життя. Саундтрек – спокійні, але оптимістичні ноти, що створюють відчуття надії. Етичний виклик цього епізоду – уникнути спрощених висновків. Харків ще не відновлений повністю, більшість людей усе ще живе в

умовах війни. Але головний меседж фільму – стійкість українців, їхня здатність долати труднощі.

Документальний проєкт «Рік» Дмитра Комарова став зразком етичної документалістики, що висвітлює війну в Україні через реальні історії людей, які зіткнулися з трагедією. Автори не просто фіксують події, а й створюють емоційно насичену оповідь, що дає глядачеві змогу не лише побачити наслідки війни, а й відчутти їх.

Ключовими етичними викликами стали: дотримання приватності постраждалих, уникнення натуралістичного зображення насильства, баланс між правдивістю та безпекою військових. Автори використовують кінематографічні засоби – монтаж, музичний супровід, символічні кадри – щоб передати атмосферу руйнувань і боротьби. Завдяки коментарям Дмитра Комарова та структурованій подачі матеріалу проєкт дозволяє аудиторії побачити не лише страждання, а й силу українців.

«Рік» є не просто журналістським дослідженням, а історичним свідченням, яке має значення не лише для сучасників, а й для майбутніх поколінь. Він демонструє, що воєнна журналістика може бути глибокою, чесною та відповідальною, зберігаючи моральні принципи навіть у найскладніших умовах [48,34, с. 147-158].

2.2. Аналіз технологічних рішень та етичних викликів у документальних фільмах (на прикладі «Фортеця» О. Соловія і Є. Трошкіна)

Робота журналістів у зонах бойових дій — це виклик, що вимагає відваги, професіоналізму та високих етичних стандартів. У таких умовах їхня діяльність перетворюється на джерело інформації, яке має вирішальне значення для суспільства, адже дає змогу розкрити правду про війну та людські трагедії, які зазвичай залишаються за лаштунками офіційних зведень [35, с. 1-12].

Документальний фільм «Фортеця», створений Олексієм Соловієм і Євгеном Трошкіним, є зразком сучасного медійного продукту [52], який

розкриває специфіку роботи журналістів у зоні бойових дій. Вибір цього фільму обумовлений його актуальністю, адже він не лише висвітлює події в Бахмуті, але й демонструє використання новітніх технологій для документування реалій війни [53]. Документальний жанр був обраний через його здатність достовірно фіксувати реальність і привертати увагу до важливих соціальних проблем. Фільм «Фортеця» не просто демонструє події, а й піднімає глибші питання ролі журналістики у війні — наскільки об'єктивною може бути розповідь та які ризики несе відкритий репортаж у зоні бойових дій [39, 63-80].

Документальний фільм «Фортеця», створений Олексієм Солов'єм і Євгеном Трошкіним, є зразком сучасного медійного продукту [52], який розкриває специфіку роботи журналістів у зоні бойових дій. Вибір цього фільму обумовлений його актуальністю, адже він не лише висвітлює події в Бахмуті, але й демонструє використання новітніх технологій для документування реалій війни [53]. Крім того, автори у своїй роботі зіштовхуються з етичними викликами, які є універсальними для журналістики воєнного часу. Документальний жанр був обраний через його здатність достовірно фіксувати реальність і привертати увагу до важливих соціальних проблем. Фільм «Фортеця» не просто демонструє події, а й піднімає глибші питання ролі журналістики у війні — наскільки об'єктивною може бути розповідь та які ризики несе відкритий репортаж у зоні бойових дій [40, с. 3-21].

Документальна робота в зоні бойових дій завжди супроводжується значними труднощами. У першій частині фільму «Фортеця» — «Доброго ранку, Бахмуте!» [52] — акцент зроблено на застосуванні сучасних технологій для висвітлення бойових реалій. Дрони стали однією з ключових технологій, які значно покращили можливості документальної журналістики у зонах бойових дій. У документальному фільмі «Фортеця» дрони використовуються для отримання унікальних кадрів із повітря, що забезпечують широкий огляд місць бойових дій, масштаби руйнувань і складність бойових умов. Завдяки своїй мобільності та технологічним можливостям дрони дозволяють проводити

аеророзвідку територій, надаючи зображення високої якості навіть у важкодоступних місцях. Це дає змогу журналістам створювати візуально насичені матеріали, які демонструють реалії війни з нової перспективи, недоступної за допомогою традиційних методів зйомки [41, с. 171-186].

Однією з найбільших переваг дронів є їх здатність фіксувати події з безпечної відстані. Це особливо важливо в умовах постійних обстрілів, коли присутність оператора на передовій стає небезпечною для життя. Використання дронів дозволяє знімальній групі не лише уникнути прямих ризиків, але й отримати кадри, які розкривають драматизм та інтенсивність подій. Прикладом є сцена з другого епізоду, де камера фіксує процес евакуації цивільних. Завдяки дрону вдалося показати масштабні руйнування, охопивши не лише людей у кадри, а й загальну картину міста, що перебуває під обстрілами [55].

Важливим аспектом також є можливість використання унікальних ракурсів, які дрони забезпечують завдяки своїй маневровості. Це допомагає глядачам побачити події з незвичайної точки зору, занурюючи їх у атмосферу зони бойових дій і створюючи ефект присутності. Ця технологія довела свою ефективність у створенні якісного контенту, що не лише документує події, але й передає їх емоційну складову, роблячи глядача свідком реальних подій.

Окрім дронів, команда документалістів активно використовувала компактні, зносостійкі відеокамери, які стали незамінним інструментом під час зйомок у зоні бойових дій. Ці пристрої дозволяють працювати навіть у найскладніших умовах. Зокрема, вони були ефективними під час постійних обстрілів, коли журналісти змушені швидко адаптуватися до змін ситуації та знімати в умовах обмеженого часу. Камери забезпечують стабільність зйомки навіть під час активного руху, що є критично важливим у небезпечних умовах [53]. Щоб підкреслити емоційну складову, автори використовують кадри з камери, закріпленої на шоломах військових. Це створює ефект занурення глядача в реальність боїв, особливо у сценах зі снайпером, коли оператор фіксує прицільні постріли та напружене очікування. Такі технологічні рішення

дозволяють показати не лише зовнішню сторону війни, а й внутрішній психологічний стан учасників подій [54,42, с. 328].

Крім того, ці камери продемонстрували надійність під час зйомок у несприятливих погодних умовах, таких як сильний дощ, мороз чи запиленість, які могли б унеможливити роботу стандартного обладнання. Високий рівень захисту корпусу дозволив уникнути пошкоджень техніки та зберегти знятий матеріал.

Особливою інновацією стало кріплення камер на шоломи операторів. Це рішення дозволило знімати події від першої особи, створюючи ефект занурення глядача у реалію війни. Камери також використовувались для створення динамічних кадрів, які підкреслюють напруженість моменту. Наприклад, у сценах, коли журналісти фіксували роботу мінометних розрахунків чи евакуацію поранених, компактність і мобільність камер дозволили знімати ключові моменти без втрати якості. Їхнє використання дало змогу документувати події у русі, що було б неможливим із громіздким обладнанням [43].

Ще одним технологічним нововведенням є використання мобільних додатків для передачі відеоматеріалів у режимі реального часу, навіть за умов слабого інтернет-з'єднання. Такі технології дозволяють журналістам оперативно реагувати на ситуації, миттєво публікувати контент і забезпечувати суспільство актуальною інформацією про бойові дії [53]. Таким чином, новітні технології дозволяють поєднати швидкість, безпеку та якість, що є критичними факторами в умовах воєнної журналістики. Інтеграція технологій не лише підвищує якість матеріалів, але й мінімізує ризики для журналістів у небезпечних умовах [44, с. 553-569].

Шифрування даних стало ще одним важливим аспектом у роботі журналістів у зоні бойових дій. Завдяки спеціальному програмному забезпеченню, всі записи захищені від несанкціонованого доступу, що забезпечує конфіденційність і збереження інформації навіть у разі втрати чи пошкодження обладнання [45, с. 4-22].

Робота журналістів у зоні бойових дій вимагає суворого дотримання правил безпеки, адже це питання не лише фізичного виживання, але й збереження знятого матеріалу. У документальному фільмі «Фортеця» велика увага приділяється саме цьому аспекту. Журналісти співпрацюють із військовими для мінімізації ризиків та забезпечення оперативної і безпечної роботи. Наприклад, у першій частині стрічки показано, як команда пересувається «дорогою смерті» до Бахмута [52]. Під покровом ночі вони намагаються залишитися непоміченими ворогом, ретельно дотримуючись інструкцій військових, а вся знімальна група забезпечена бронежилетами і касками. Такі заходи є обов'язковими для журналістів, які працюють у зоні бойових дій [46, с. 267]. Використання дронів, камер GoPro, динамічний монтаж і реалістична передача атмосфери (а не проста зйомка інтерв'ю з петличного мікрофона і голови в кадрі) є співголосим сучасним тенденціям виробництва фільмів і робить цей продукт співставленим і конкурентним на світовому ринку.

Однією з найбільших проблем є збереження відзнятих матеріалів, які можуть бути пошкоджені або втрачені через обстріли чи технічні несправності. У другій частині стрічки «Навалюєм» [53] зафіксовані моменти, коли через важкі погодні умови дрони втрачали зв'язок із супутниками. Ці виклики вимагають від операторів швидкого реагування та технічної кмітливості для збереження цінних записів.

Окрім дотримання правил безпеки, журналісти адаптуються до побутових умов у зонах бойових дій. У «Фортеці» чітко показано, як команда облаштовує підвали у Бахмуті як базу для роботи. Умови, у яких вони живуть, мінімально придатні для перебування: обвалені стіни, нестабільна електрика та гуркіт артилерії є повсякденними викликами [52-55]. Заключна частина фільму демонструє, як журналісти пристосовуються до нових локацій, імпровізуючи з організацією побуту. Вони використовують підручні матеріали для створення базового комфорту, розподіляють обов'язки та підтримують моральний дух

через спільні обговорення і жарти, що є ключовим для ефективної роботи в екстремальних умовах [57].

Етичні виклики журналістики у воєнний час стають не менш важливими, ніж технічні аспекти. Як показано у «Фортеці», ключова дилема для документалістів – як зберегти баланс між правдою та етикою [58].

Однією з найбільших етичних проблем у зоні бойових дій є забезпечення приватності постраждалих. У четвертій частині «Фортеці» під назвою «У нас трьохсоті!» [55] розглядається евакуація поранених, які стали «тристами» (військовий термін для позначення поранених). Журналісти навмисно уникали зйомок обличчя постраждалих, аби не порушити їхню приватність і не створювати додатковий психологічний стрес. Фокус камери був зосереджений на загальній динаміці евакуації: роботі медиків, координації дій військових та складнощах, із якими вони стикаються. Цей підхід дозволив автором зберегти баланс між достовірністю та гуманністю.

Іншим важливим аспектом є уникнення сенсаційності в подачі матеріалу. У третій частині стрічки, «Полює снайпер» [54], журналісти демонструють складність і делікатність снайперської роботи. Вони уникають прямих кадрів, які могли б показати ураження цілей, що могло б викликати дискомфорт у глядачів і поставити під сумнів гуманність оповіді. Натомість акцент робиться на підготовці до операцій, складності вибору позицій та психологічному навантаженні, яке лягає на військових у таких умовах. Це дає змогу розкрити реалії війни без надмірного драматизму, зберігаючи об'єктивність [59].

Етична відповідальність журналістів також включає питання висвітлення дій противника. У «Фортеці» немає елементів дегуманізації ворога, хоча чітко підкреслюється його агресивність. Автори усвідомлюють, що їхні матеріали можуть бути використані для інформаційної війни, тому вони уникають спрощених оцінок і намагаються дотримуватись максимальної об'єктивності. Наприклад, у сценах, де показано наслідки обстрілів, акцент робиться на

руйнуваннях і їхньому впливі на життя цивільних, а не на створенні образу ворога як абсолютного зла [60].

Особливе місце в етиці журналістики займає збереження гідності постраждалих. Наприклад, у першій частині стрічки «Доброго ранку, Бахмуте!» [52] є сцени, де показано життя мешканців, які залишилися у місті під час активних бойових дій. Автори уникають прямого втручання в їхнє приватне життя, не ставлять провокативних питань і показують героїв із позиції поваги. Один із прикладів — старенька жінка, яка живе у зруйнованій квартирі. Її зображують збоку чи ззаду, аби не порушувати її приватність і не створювати відчуття експлуатації її трагедії [61].

Ще однією важливою етичною дилемою є вибір кадрів, які можна показати широкій аудиторії. У другій частині фільму «Навалюєм» [53] команда документує роботу мінометних розрахунків. Журналісти свідомо уникають показу деталей, які могли б розкрити тактичні позиції чи методи роботи військових. Це рішення стало компромісом між необхідністю інформування аудиторії та забезпеченням безпеки військових операцій. Такий підхід є прикладом відповідального ставлення до інформації, яка може мати стратегічне значення.

Етична відповідальність журналістів також включає підтримку морального духу як своєї команди, так і глядачів. У «Фортеці» є багато моментів, які демонструють силу людського духу навіть у найскладніших умовах. Наприклад, у четвертій частині фільму журналісти показують взаємодію між військовими та знімальною групою, спільні обговорення, жарти та моменти, коли навіть у стресових ситуаціях люди намагаються підтримати один одного. Це додає людяності до оповіді та дозволяє глядачам побачити героїзм і стійкість учасників подій.

Окремо варто зазначити, що журналістика в умовах бойових дій часто стикається з цензурою, яка накладається військовими. У «Фортеці» є моменти, де авторам не дозволяється знімати певні події або показувати певні аспекти

військових операцій. Наприклад, у третій частині «Поліє снайпер» [54] багато деталей снайперської роботи залишаються за кадром через вимоги конфіденційності. Журналісти знаходять баланс, доповнюючи ці сцени коментарями та емоційними розповідями військових, що допомагає створити напружену атмосферу без порушення етичних норм.

Документальний фільм також піднімає питання впливу воєнної журналістики на глядачів. Завдяки ретельно продуманим етичним підходам, «Фортеця» досягає емоційного впливу без надмірного використання шокового контенту. Звукові ефекти, такі як гуркіт артилерії чи шум дронів, створюють атмосферу присутності, не травмуючи аудиторію. Таким чином, фільм не лише інформує, але й спонукає до роздумів, формуючи в глядачів глибоке розуміння реалій війни.

Завдяки ретельному дотриманню етичних стандартів, «Фортеця» стає прикладом того, як можна висвітлювати війну чесно, гуманно й об'єктивно. Поєднання технологій, емоційної виразності та етичної відповідальності робить цей фільм не просто репортажем, а важливим історичним документом, що дозволяє осмислити воєнні події у глобальному контексті.

Цей підхід не лише зберігає довіру аудиторії, але й сприяє формуванню історичної пам'яті. Документальний фільм виконує важливу функцію — не лише інформує про події на фронті, але й допомагає майбутнім поколінням зрозуміти трагедію й героїзм цієї війни.

2.3. Використання сучасних технологій у військовій журналістиці (на прикладі репортажу А. Калюжної про бойові дії під Покровськом)

Окрім документальних фільмів, де автори мали час і можливість застосувати технічні засоби та довести матеріал за допомогою монтажу та інших засобів виразності до художньо-естетичного та емоційно-впливового рівня, при роботі над репортажем журналісти також використовують сучасні технології. Анна Калюжна, працюючи на передовій під Покровськом, створила матеріал, що поєднує аналітичний підхід, новітні технології та особистий досвід, що робить її

репортаж одним із найбільш глибоких у сучасній військовій журналістиці [56, 10, с. 68-77].

Особливість репортажу Калюжної полягає у поєднанні технологічних інновацій, оперативного висвітлення та глибокого аналізу подій. Репортаж Анни Калюжної з Покровська є показовим прикладом сучасної військової журналістики, що поєднує технологічні інновації, оперативне висвітлення та глибокий аналіз подій. Покровськ — стратегічно важливий населений пункт у Донецькій області, який перебуває під постійними обстрілами російських військ, що створює загрозу як для цивільного населення, так і для військових [10, с. 68-77]. Застосування дронів і сучасних камер дозволяє документувати бойові дії з нових ракурсів, що раніше було неможливим. Це робить репортажі візуально насиченими, більш автентичними та співставними з міжнародними стандартами виробництва медіаконтенту. Використання GoPro-камер, динамічного монтажу та реалістичної передачі атмосфери відповідає сучасним тенденціям виробництва фільмів [52,53].

Калюжна працювала на передовій, висвітлюючи діяльність 47-ї бригади "Магура", яка бере активну участь у стримуванні атак противника [56]. Репортаж не лише документує бойові дії, а й досліджує, як сучасні військові технології змінюють тактику війни та методи її висвітлення у ЗМІ [12, с. 12-18]. Авторка акцентує увагу на реалістичному зображенні війни без прикрас, дозволяючи глядачеві відчути напругу, страх і відчай бійців, які щодня ризикують своїм життям.

Саме через поєднання особистого досвіду, аналізу тактичних особливостей бойових дій і технологічного підходу цей матеріал є одним із найглибших у сучасній українській військовій журналістиці. Калюжна описує ситуацію на фронті як "хаотичну, але структуровану", наголошуючи на злагоджених діях українських військових навіть у критичних умовах [19, с. 118]. Покровський напрямок вирізняється особливою інтенсивністю атак, яка за словами журналістки, значно перевищує літній контрнаступ 2023 року. Вона

зазначає, що українські захисники змогли адаптуватися до нових викликів війни завдяки використанню передових технологій, зокрема FPV-дронів і розвідки, що дозволяє їм утримувати позиції навіть під постійним вогнем противника [20, с. 81-86]. У тексті відчувається її власна емоційна залученість: вона не просто описує військові події, а передає переживання солдатів, які стоять на лінії оборони.

Окрему увагу журналістка приділяє питанню адаптивності військових у змінних бойових умовах. Використання розвідувальних безпілотників, артилерійських коригувань і швидкої передачі даних дозволяє військовим діяти більш ефективно. Калюжна документує ситуації, коли бійці приймають рішення в умовах обмеженого часу та небезпечної обстановки [14, с. 291-295]. Це свідчить про важливість оперативного командування, комунікації та професійної підготовки українських військових.

Крім того, репортаж висвітлює гуманітарну кризу, що склалася внаслідок активних бойових дій у Покровську. Журналістка фіксує умови життя цивільного населення, яке змушене виживати в умовах постійних обстрілів [23, с. 63-66]. Вона наводить реальні історії мешканців, які змушені ховатися у підвалах, втрачати рідних і шукати шляхи виживання у надзвичайно складних обставинах. Це надає матеріалу соціального контексту, роблячи його не лише військовим репортажем, а й дослідженням гуманітарних наслідків війни [10, с. 68-77] [23, с. 63-66].

Окрім зображення гуманітарної ситуації, репортаж аналізує емоційний стан військових, які працюють у надзвичайно складних умовах. Наприклад, один із солдатів зазначає: "Кожен день тут — це випробування, але ми не маємо права на слабкість" [24, с. 125]. Журналістка надає читачам можливість побачити війну очима тих, хто щодня бореться не тільки з ворогом, а й із власними страхами та втомою, що створює глибокий емоційний зв'язок із аудиторією [12, с.12-18] [24, с. 125].

Ще одним важливим аспектом репортажу є аналіз впливу військових технологій на інформаційну безпеку. Калюжна підкреслює, що журналістам необхідно бути обережними у своїх репортажах, щоб випадково не розкрити критично важливу інформацію, яка може бути використана противником [15, с. 272-282] [19, с. 118]. Вона також акцентує увагу на психологічному тиску, якого зазнають журналісти, працюючи у зоні активних бойових дій, та їхній моральній відповідальності за достовірність і об'єктивність поданої інформації [13, 27, с. 439-460].

Технології у військовій журналістиці. Сучасні військові журналісти активно використовують передові технології для збору, аналізу та передачі інформації. Використання дронів, цифрових камер, супутникового зв'язку та захищених каналів комунікації дозволяє створювати високоякісні матеріали навіть у найскладніших умовах. В умовах бойових дій журналістика потребує адаптації до змінюваного середовища, де традиційні методи збору інформації стають небезпечними або малоефективними [12, с. 12-18] [16, с. 118] [25, с. 120].

Репортажі з гарячих точок, зокрема матеріали Анни Калюжнової, показують, як сучасні технології допомагають журналістам документувати бойові дії, передавати оперативну інформацію та забезпечувати власну безпеку під час роботи. Журналісти мають змогу миттєво передавати фотографії, відеозаписи та текстові матеріали, що забезпечує оперативне інформування суспільства про події з місця бойових дій. Завдяки новітнім інструментам репортажі стають не лише швидшими та точнішими, а й більш глибокими, адже журналісти отримують доступ до зйомки у важкодоступних районах та можливість фіксації деталей, які раніше залишалися поза кадром [9,22] [14, с. 291-295].

FPV-дрони у військовій журналістиці. FPV-дрони стали важливим інструментом у військовій журналістиці, оскільки вони дозволяють отримувати унікальні кадри з безпечної відстані. Вони використовуються для документування подій, оперативної розвідки та оцінки наслідків бойових дій [14, с. 291-295, 18].

Анна Калюжна у своєму репортажі висвітлює, що дрони стали одним із головних технологічних факторів, які визначають ефективність бойових дій. Вона зазначає, що "90% уражень техніки та живої сили противника відбуваються завдяки FPV-дронам". Ця технологія також використовується для оперативної розвідки та оцінки ситуації на передовій [17, с. 45-48] [23, с. 63-66].

Для журналістів дрони стали незамінним інструментом, адже вони дозволяють вести зйомку у важкодоступних і небезпечних районах, фіксувати деталі позицій, руйнувань і пересування військових підрозділів. Завдяки цьому журналісти можуть надавати аудиторії реалістичну картину війни, не наражаючи себе на надмірний ризик. Використання дронів дозволяє не лише фіксувати масштаби руйнувань, але й передавати дух українського спротиву, демонструючи ефективність сучасної військової стратегії [15, с. 272-282] [20, 81-86].

Однак використання FPV-дронів супроводжується викликами. По-перше, вони вразливі до засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ), які застосовує противник для перехоплення керування або блокування сигналу. По-друге, зйомки за допомогою дронів потребують спеціальної підготовки, що вимагає додаткових ресурсів і навичок від журналістів [19, с. 118] [21, с. 259-264].

Бронетехніка як засіб захисту журналістів. Бронетехніка, зокрема бойові машини "Бредлі", використовуються як частина комплексних заходів безпеки у зоні бойових дій. У репортажі Анни Калюжною описується, що така техніка забезпечує мобільність військових підрозділів, підтримує піхотні операції та сприяє евакуації поранених, одночасно створюючи певний рівень захисту для журналістів, які працюють у складі військових груп [11, 15, с. 272-282].

Журналісти не діють автономно та не використовують бронетехніку на власний розсуд. Їхня присутність у таких транспортних засобах є результатом чіткої координації з військовим командуванням. Вони працюють у складі військових підрозділів з метою документування бойових дій, дотримуючись суворих інструкцій щодо безпеки. Використання бронетехніки дозволяє

журналістам пересуватися разом із військовими для збору матеріалів, але не гарантує абсолютної безпеки [10, с. 68-77, 18].

Проте перебування журналістів у військових машинах має і свої ризики. Оскільки такі транспортні засоби є пріоритетними цілями для противника, вони можуть піддаватися обстрілам з артилерії, дронів-камікадзе чи протитанкових засобів. Тому журналісти мають дотримуватися чітких інструкцій військових. Незважаючи на переваги бронетехніки, ризики залишаються значними. Такі машини часто стають цілями для противника через їхню стратегічну важливість. Журналісти мають суворо дотримуватися інструкцій військових, уникати тривалих зупинок у небезпечних районах і постійно залишатися готовими до змін тактичної ситуації [9, 14, с. 291-295].

Супутниковий зв'язок та цифрові технології. Журналістика у зонах бойових дій вимагає не лише збору інформації, а й її оперативної передачі до редакцій та аудиторії. Використання супутникового інтернету, зокрема технологій Starlink, стало критично важливим для військових репортерів [16, с. 118, 22]. Анна Калюжна зазначає, що "інформація втрачає актуальність за лічені години, тому важливо працювати швидко". Завдяки сучасним цифровим засобам зв'язку журналісти можуть передавати фото, відео та текстові матеріали в режимі реального часу, що дозволяє суспільству оперативно отримувати оновлення з поля бою [12, с. 12-18] [24, с. 125].

Захищені канали зв'язку також стали важливим фактором для безпеки журналістів. Оскільки передача інформації в зоні бойових дій може бути перехоплена противником, журналісти використовують зашифровані месенджери та VPN, що допомагає запобігти витоку важливої інформації. Крім того, захищений зв'язок дозволяє координувати роботу репортерів з військовими та гуманітарними організаціями, що є важливим аспектом у висвітленні конфліктів [13, 19, с. 118].

Виклики використання технологій у військовій журналістиці.

Попри всі переваги сучасних технологій, їх використання у військовій журналістиці супроводжується серйозними викликами:

- **Залежність від інфраструктури:** Збої у роботі супутникового зв'язку або пошкодження технічних засобів можуть призвести до втрати матеріалів або неможливості передати інформацію [17, с. 45-48] [21, с. 259-264].
- **Ризик перехоплення даних:** Ворог може використовувати технологічні засоби для відстеження місцезнаходження журналістів, що створює додаткову загрозу [14, с. 291-295] [20, с. 81-86].
- **Проблеми з автономністю:** Більшість цифрових пристроїв потребують постійного заряджання, що стає складним завданням в умовах війни [16, 18].
- **Етичні дилеми:** Використання дронів та цифрових засобів зйомки ставить питання про баланс між інформуванням та захистом приватності постраждалих [15, с. 272-282] [23, с. 63-66].

Сучасні технології суттєво змінили військову журналістику, дозволяючи оперативно передавати інформацію з передової, документувати бойові дії та забезпечувати безпеку репортерів. Використання FPV-дронів, бронетехніки, супутникового зв'язку та цифрових технологій значно покращило якість репортажів, зробивши їх точнішими та більш візуально насиченими [10, с. 68-77] [12, с. 12-18] [25, с. 264].

Проте технології також приносять нові виклики, пов'язані з безпекою, автономністю та етикою використання. Військові журналісти мають адаптуватися до цих умов, знаходячи баланс між технічними можливостями та відповідальністю перед аудиторією. Репортаж Анни Калюжної демонструє, що саме завдяки правильному використанню новітніх технологій можна не лише донести правду про війну, але й зробити це швидко, ефективно та безпечно [11] [14, с. 291-295] [22].

Вплив репортажу на глядача. Репортаж Анни Калюжної з Покровська має глибокий емоційний вплив на глядачів. Він не лише демонструє складність бойових дій та роль технологій, але й передає людський вимір війни – страх, мужність, втому та надію. Особливістю її стилю є поєднання інформаційного викладу з сильними емоційними акцентами, що дозволяє кожному глядачеві відчувати атмосферу бойових дій, наче він знаходиться там разом із військовими. Військові у репортажі не просто виконують завдання, а висловлюють свої емоції, діляться переживаннями, що дозволяє глядачам побачити справжнє обличчя війни [10,с. 68-77] [14, с. 291-295].

Одним із ключових аспектів репортажу є його автентичність. У матеріалі Калюжна уникає зайвої сенсаційності, натомість фокусується на деталях, що створюють ефект присутності. Наприклад, камера фіксує реакції військових на черговий артилерійський удар або їхні короткі, але змістовні діалоги. Це дозволяє глядачеві відчувати атмосферу фронту без зайвого драматизму [12, с. 12-18] [19, с. 118].

Калюжна використовує різні техніки для емоційного впливу. Один із важливих методів – крупні плани обличч військових та цивільних. Це допомагає підкреслити емоційний стан людей: втому, напруженість, спокійну рішучість або навіть усмішку в моменти тиші між боями [13, 22]. Глядачі бачать не просто військових як абстрактних героїв, а звичайних людей, які переживають надзвичайні обставини.

Важливим елементом впливу є також використання аудіоефектів. У репортажі чутно звуки вибухів, команд військових, гул дронів і навіть тишу, що іноді здається ще більш гнітючою. Така звукова палітра занурює глядача в реальність війни, змушуючи відчувати її через слухові відчуття [9,25, с. 120]. Така деталізація створює ефект присутності, що робить матеріал максимально реалістичним і потужним.

Крім військових, у репортажі також представлені цивільні мешканці Покровська. Їхні розповіді про втрату домівок, життя в підвалах та

невизначеність майбутнього додають емоційної глибини. Наприклад, одна жінка, яка втратила чоловіка під час обстрілу, ділиться своїм болем, але водночас говорить про стійкість та віру у перемогу [20, с. 81-86] [23, с. 63-66]. Такий контраст між трагедією та незламністю робить репортаж ще більш емоційно напруженим.

Одним із ключових прийомів, які використовує Калюжна, є цитування військових. Наприклад, один із бійців каже: "Кожен бойовий виїзд – це ризик, але ми не маємо права на помилку". Ці слова передають рівень відповідальності та психологічного напруження, яке відчують солдати на передовій [26, с. 264] [27, с. 439-440]. Водночас, інший військовий додає: "Найскладніше – це чекати. Коли ворог атакує, ти дієш. Але коли чекаєш – це морально важче" [28, с. 120]. Подібні цитати дозволяють глядачам зрозуміти емоційний стан військових, їхню витримку та внутрішню боротьбу.

Особливістю репортажу Калюжної є поєднання інформаційної складової з емоційною. Вона не просто розповідає про тактику бойових дій чи технології, а й показує людські історії, які стоять за цими подіями. Це робить її матеріал не лише аналітичним, а й глибоко проникливим для широкої аудиторії [14, с. 291-295] [29, с. 249].

Таким чином, репортаж Анни Калюжної справляє сильний вплив на глядача завдяки поєднанню автентичності, емоційної глибини та ефективного використання сучасних технологій документування. Він не лише інформує про події на фронті, а й дозволяє відчути особистий вимір війни, занурюючи глядача в атмосферу бойових дій [30, 31, с. 203-209].

Цей репортаж є прикладом сучасної військової журналістики, що інтегрує новітні технології, такі як FPV-дрони, супутниковий зв'язок, бронетехніка та цифрові засоби комунікації, з аналітичним підходом до висвітлення подій. Завдяки такій комбінації журналістці вдалося створити змістовний і достовірний матеріал, який формує глибше розуміння реалій війни та впливає на суспільну думку [56] [15, с. 272-282] [27, с. 439-460].

Однією з ключових особливостей репортажу є баланс між емоційним та раціональним висвітленням подій. Калюжна не лише передає технічні деталі військових операцій, а й глибоко аналізує їх вплив на моральний стан бійців. Її матеріал показує, як солдати адаптуються до змінюваної ситуації, приймають складні тактичні рішення та підтримують один одного у критичних моментах [9] [12, с. 12-18] [23, с. 63-66].

Крім того, репортаж порушує важливі етичні дилеми військової журналістики. Зокрема, він демонструє необхідність збереження конфіденційності військових даних та уникнення надмірного натуралізму при висвітленні страждань постраждалих. Калюжна вміло дотримується журналістських стандартів, водночас залишаючи місце для глибокого емоційного впливу на глядачів [10, с. 68-77] [18] [24, с. 125].

Таким чином, цей репортаж не лише фіксує події на фронті, а й виконує функцію важливого історичного документу. Він сприяє підвищенню рівня обізнаності суспільства про війну та підкреслює роль медіа у формуванні громадської думки під час збройних конфліктів [14, с. 291-295] [26, с. 264] [30]. Завдяки такому підходу репортаж Калюжної стає не просто черговою історією з фронту, а потужним інформаційним і емоційним посилом для суспільства.

Військова журналістика в умовах сучасних збройних конфліктів стала не лише засобом оперативного висвітлення подій, а й інструментом документування історії. Журналісти, які працюють у зонах бойових дій, стикаються з численними викликами – фізичною небезпекою, етичними дилемами, технологічними труднощами та необхідністю дотримання інформаційної безпеки. Проте їхня робота є надзвичайно важливою, оскільки саме вони формують суспільну думку та фіксують події, що стають частиною історичної пам'яті суспільства.

У другому розділі було розглянуто ключові аспекти діяльності журналістів у воєнних умовах. Аналіз проєкту Дмитра Комарова "Рік" продемонстрував, що

військова документалістика вимагає не лише оперативного висвітлення подій, але й дотримання високих етичних стандартів. Журналісти мають знаходити баланс між об'єктивністю та гуманністю, уникаючи надмірної драматизації і поважаючи приватність постраждалих. Приклад "Року" показує, що документальні фільми можуть бути не просто джерелом інформації, а й важливим історичним свідченням трагічних подій війни.

Дослідження фільму "Фортеця" Олексія Соловія та Євгена Трошкіна дозволило оцінити значення новітніх технологій у військовій журналістиці. Використання дронів, мобільних камер, супутникового зв'язку та захищених каналів комунікації підвищило ефективність документування бойових дій. Журналісти стикаються з викликами, такими як ризик перехоплення сигналів, загроза кібератак та необхідність захисту інформації. Використання дронів, камер GoPro, динамічного монтажу та реалістичної передачі атмосфери відповідає сучасним тенденціям медіавиробництва, роблячи такі матеріали конкурентоспроможними на міжнародному ринку.

Репортаж Анни Калюжної про бойові дії під Покровськом є прикладом вдалої інтеграції технологій з глибоким аналітичним підходом. Її матеріали не лише фіксують події на передовій, а й передають емоційний стан військових і цивільного населення. Такі репортажі мають значний суспільний вплив, формуючи колективну пам'ять про війну, її наслідки та героїв.

Отже, аналіз практичної діяльності журналістів у зонах бойових дій підкреслює необхідність комплексного підходу до військової журналістики. Вона потребує високого професіоналізму, технологічної підготовки та дотримання етичних стандартів. Військові журналісти виконують не лише інформаційну функцію, а й стають хронікерами сучасної історії, що підкреслює їхню ключову роль у формуванні суспільного розуміння війни. Створення емоційно глибоких матеріалів закладає основи для правдивого вивчення історії, виховання майбутніх поколінь і усвідомлення необхідності запобігання подібним трагедіям у майбутньому.

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Умови збройного конфлікту створюють безпрецедентні виклики для журналістської діяльності, що потребує не лише високих професійних стандартів, але й адаптації до нових реалій. Робота журналістів у зонах бойових дій супроводжується ризиками для життя, емоційними навантаженнями та необхідністю швидкого прийняття рішень в умовах обмеженого доступу до інформації. У цих складних обставинах журналісти відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, документуванні подій і протидії дезінформації. Тому важливо розробити ефективні стратегії для вдосконалення їхньої діяльності, які охоплюють технологічні, психологічні та етичні аспекти.

У цьому розділі розглянуто рекомендації щодо підвищення ефективності роботи журналістів у воєнних умовах. Зокрема, акцентовано на важливості використання новітніх технологій для підвищення безпеки та якості журналістських матеріалів, розглянуто психологічні аспекти підтримки журналістів, а також запропоновано шляхи вдосконалення етичних стандартів у висвітленні воєнних подій. Представлені пропозиції ґрунтуються на аналізі сучасних викликів і практичного досвіду журналістів, що працюють у зонах конфлікту, зокрема під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню якості журналістських матеріалів, забезпеченню безпеки журналістів та зміцненню довіри суспільства до медіа.

3.1. Рекомендації щодо використання новітніх технологій для підвищення безпеки і якості журналістських матеріалів.

У перспективі розвиток військової журналістики буде залежати від інтеграції новітніх технологій та адаптації до цифрових викликів сучасності. Спираючись на аналіз журналістської діяльності у зонах бойових дій, викладений у попередніх розділах, розглянемо, як новітні технології сприяють

підвищенню безпеки та якості журналістських матеріалів. У сучасній журналістиці технології відіграють вирішальну роль, особливо в умовах збройних конфліктів, гуманітарних криз чи природних катастроф. Вони не лише забезпечують можливість швидкого й ефективного збору інформації, але й допомагають журналістам дотримуватися етичних стандартів, захищати свої джерела та знижувати ризики для життя. Розвиток технологій дозволяє ефективніше вирішувати проблеми безпеки, достовірності та якості матеріалів, роблячи журналістику адаптованою до вимог цифрової епохи.

У воєнних умовах технології стають не просто інструментом для збору інформації, а справжнім засобом виживання для журналістів. Застосування новітніх розробок дозволяє знижувати рівень ризику для репортерів, які працюють на передовій. Наприклад, використання захищених каналів зв'язку забезпечує конфіденційність інформації та знижує ймовірність її перехоплення, що особливо важливо під час роботи у гарячих точках. Крім того, технології допомагають оптимізувати логістику роботи журналістських команд, забезпечуючи швидкий доступ до ресурсів і можливість оперативного обміну даними навіть у складних умовах обмеженої інфраструктури.

Одним із найпотужніших інструментів сучасної журналістики є використання дронів. Як зазначалося у другому розділі, дрони стали незамінними під час висвітлення бойових дій, зокрема у фільмах "Фортеця" та репортажах Анни Калюжно́ї, де вони використовувалися для фіксації реалій війни та документування масштабів руйнувань. Такі приклади демонструють ефективність дронів у створенні достовірного контенту в екстремальних умовах. Ці безпілотні літальні апарати дозволяють журналістам отримувати високоякісні відео- та фотоматеріали, зокрема з місць, куди доступ людини є небезпечним або неможливим. У військовій журналістиці дрони стали незамінним інструментом для зйомок у зонах конфлікту. Наприклад, під час висвітлення бойових дій в Україні дрони використовувалися для знімання масштабів руйнувань, документування гуманітарних криз і збору доказів воєнних злочинів. Вони

дозволяють отримувати зображення з висоти, що надає об'єктивну картину ситуації, яку важко передати з землі. Окрім цього, дрони забезпечують безпеку журналістів, дозволяючи їм залишатися на безпечній відстані від місця подій. Завдяки компактності та відносно низькій вартості, дрони стали доступними для широкого кола журналістів, а їхнє використання відкриває нові можливості для створення інноваційного контенту. Водночас важливо зазначити, що робота з дронами вимагає спеціальної підготовки, адже потрібно враховувати як технічні аспекти керування пристроєм, так і правові обмеження щодо використання безпілотників у зонах бойових дій. Журналісти повинні бути обізнані з нормами міжнародного гуманітарного права, щоб уникати випадкового порушення законодавства або створення загрози для військових операцій. Використання дронів, камер GoPro, динамічний монтаж і реалістична передача атмосфери (а не проста зйомка інтерв'ю з петличного мікрофона і голови в кадрі) є співголосим сучасним тенденціям виробництва фільмів і робить цей продукт співставленим і конкурентним на світовому ринку.

Ще одним інноваційним інструментом сучасної журналістики є штучний інтелект (ШІ). Як було показано у другому розділі на прикладі репортажів Анни Калюжної, швидка перевірка фактів і достовірність інформації мають вирішальне значення в умовах бойових дій. У таких випадках ШІ може підтримати журналістів шляхом автоматичного аналізу великого обсягу даних для виявлення фейкових новин, перевірки джерел і навіть виявлення маніпулятивних зображень, що особливо важливо під час висвітлення динамічних і небезпечних подій. У боротьбі з дезінформацією, яка стала серйозною загрозою сучасного інформаційного простору, ШІ пропонує інструменти для виявлення фейкових новин. За допомогою аналізу тексту, зображень і метаданих ШІ може визначати, чи є контент достовірним, перевіряти джерела інформації та навіть виявляти маніпуляції. Наприклад, алгоритми можуть аналізувати фотографії та відео на наявність ознак редагування або використовувати бази даних для перевірки, чи зображення було зроблено у

заявленому місці та в зазначений час. Це значно спрощує роботу журналістів, дозволяючи їм зосередитися на створенні контенту, а не на трудомістких перевірках.

Окрім виявлення фейків, ШІ забезпечує автоматизацію перевірки фактів. Системи штучного інтелекту можуть швидко аналізувати величезні обсяги даних, зіставляючи їх із достовірними джерелами та базами фактів. Це допомагає уникати помилок і забезпечувати високу точність матеріалів навіть у швидкоплинних умовах. Наприклад, такі платформи, як Google Fact Check Explorer, використовують алгоритми ШІ для автоматичної перевірки даних, що значно підвищує ефективність журналістської роботи.

Захист інформації є критично важливим для журналістів, особливо тих, хто працює в умовах конфлікту. Як було зазначено у другому розділі, журналісти стикаються з численними ризиками, такими як загроза фізичної безпеці, ризик втрати конфіденційних даних та небезпека для інформаторів. Наприклад, під час роботи у зонах бойових дій, описаних у репортажах Анни Калюжної, журналісти піддаються ризику бути виявленими або перехопленими противником. У таких випадках використання технологій шифрування та захищених каналів зв'язку, як-от VPN або програми Signal, є не лише засобом забезпечення конфіденційності, але й важливою умовою збереження життя та безпеки як самих журналістів, так і їхніх джерел інформації. Використання технологій шифрування та захищених каналів зв'язку стає обов'язковим. VPN (віртуальні приватні мережі) дозволяють приховувати місцезнаходження журналіста та забезпечують захист його інтернет-з'єднання від перехоплення. Спеціалізовані програми, такі як Signal використовують наскрізне шифрування, що унеможлиблює доступ до повідомлень стороннім особам. Це особливо важливо, коли йдеться про збереження конфіденційності джерел, які можуть наражатися на небезпеку через свою співпрацю з журналістами.

Крім того, програмні рішення, такі як SecureDrop, дозволяють інформаторам анонімно передавати дані журналістам через зашифровані канали.

Ці технології не лише гарантують безпеку передачі інформації, але й зміцнюють довіру між журналістами та їхніми джерелами.

У добу соціальних мереж журналісти активно використовують аналітичні інструменти для аналізу трендів і виявлення дезінформації. Алгоритми, які застосовуються для обробки даних із соціальних мереж, дозволяють відслідковувати поширення новин, визначати джерела їхнього походження та виявляти маніпулятивний контент. Наприклад, платформи типу CrowdTangle надають журналістам доступ до статистики взаємодій із публікаціями, що дозволяє зрозуміти, як інформація поширюється в мережі. Ці дані є важливими для виявлення фейкових новин, адже часто маніпулятивний контент має характерні шаблони поширення.

Крім цього, соціальні мережі слугують важливою платформою для взаємодії з аудиторією. Аналітичні інструменти дозволяють журналістам розуміти, які теми викликають найбільший інтерес у читачів, і адаптувати свій контент до потреб аудиторії. Це не лише підвищує ефективність комунікації, але й сприяє зростанню довіри до медіа.

Використання супутникових знімків у журналістиці стало ще одним потужним інструментом для документування воєнних конфліктів і збору доказів. Супутникові знімки дозволяють журналістам фіксувати зміни на місцевості до і після бойових дій, що є важливим для підтвердження фактів про руйнування інфраструктури, переміщення військової техніки або наявність нових укріплень. Наприклад, журналісти використовують супутникові дані для виявлення масштабів руйнувань у містах, які зазнали обстрілів, і для аналізу наслідків військових операцій. Це особливо корисно в умовах, коли фізичний доступ до зони конфлікту обмежений або небезпечний. Такі знімки також допомагають ідентифікувати місця можливих воєнних злочинів, що робить їх цінним джерелом для міжнародних розслідувань. Окрім збору доказів, супутникові знімки сприяють візуалізації інформації для широкої аудиторії, роблячи журналістські матеріали більш переконливими та доступними для розуміння.

Завдяки цьому журналісти можуть створювати глибші аналітичні матеріали, що базуються на перевірених і наочних даних.

Отже, сучасні технології стали невід'ємною частиною розвитку журналістики, особливо в умовах зростання інформаційних викликів. Вони не лише сприяють підвищенню безпеки та ефективності роботи журналістів, але й доповнюють етичні виклики, розглянуті у попередніх розділах. Адже технології, такі як дрони, ШІ, засоби шифрування та супутникові знімки, допомагають не лише фіксувати факти, а й дотримуватись високих стандартів журналістської етики, зберігаючи баланс між об'єктивністю, точністю та гуманністю в умовах воєнних конфліктів. Їхнє впровадження дозволяє вирішувати ключові проблеми безпеки, достовірності та якості журналістських матеріалів. Використання дронів забезпечує можливість безпечного збору відео- та фотоматеріалів із зон конфлікту, зберігаючи при цьому точність і об'єктивність. Штучний інтелект значно спрощує перевірку фактів та виявлення дезінформації, а засоби шифрування гарантують захист джерел і конфіденційність даних. Аналітичні інструменти для соціальних мереж дозволяють журналістам ефективно взаємодіяти з аудиторією та боротися з фейками. Використання супутникових знімків відкриває нові горизонти для журналістських розслідувань, дозволяючи отримувати достовірну інформацію навіть у найбільш ізольованих і небезпечних регіонах. Технології відіграють ключову роль у формуванні майбутнього медіапростору. Вони не лише розширюють можливості журналістів, але й сприяють зміцненню довіри до медіа, забезпечуючи швидке та достовірне поширення інформації. У майбутньому роль новітніх технологій у військовій журналістиці зростатиме завдяки інтеграції з доповненою реальністю (AR) і віртуальною реальністю (VR), що дозволить створювати глибокі аналітичні матеріали з ефектом присутності. Крім того, розвиток кібербезпеки для журналістів стане пріоритетом у контексті збереження конфіденційності даних та захисту джерел інформації від цифрових загроз.

3.2. Психологічні аспекти підтримки журналістів у бойових умовах.

Постійна присутність у зонах конфлікту, спостереження за людськими трагедіями, робота під час обстрілів і напружені умови призводять до серйозних психологічних наслідків. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), емоційне вигорання та депресія — це лише частина тих викликів, з якими стикаються медійники. Саме тому підтримка психологічного здоров'я журналістів має стати пріоритетом як для самих медіаорганізацій, так і для міжнародної спільноти. Особливої уваги заслуговують журналісти, які створюють репортажі з передової. Їхні матеріали не лише інформують аудиторію про перебіг конфлікту, але й документують події для історії. Цей процес часто вимагає значної емоційної напруги, адже вони змушені спілкуватися з постраждалими, свідками руйнувань і учасниками бойових дій. У цьому контексті психологічна підтримка стає не лише питанням особистого благополуччя журналіста, але й запорукою якісного виконання його професійних обов'язків.

Одним із найбільш перспективних підходів до підтримки ментального здоров'я журналістів є використання мистецьких практик як засобу подолання стресу та посттравматичних переживань. Творчість здатна трансформувати складні емоції у змістовні форми самовираження, допомагаючи осмислити внутрішні переживання та відновити психологічну рівновагу.

Для журналістів, які вже залучені до творчої діяльності у своїй професії, важливо мати простір для самовираження поза межами редакційних завдань. Це може бути написання особистих есе, участь у мистецьких майстернях або творчих проєктах, де можна осмислити свій досвід у безпечному середовищі. Такий підхід не лише сприяє емоційному відновленню, а й підтримує внутрішній баланс, дозволяючи переосмислити особисті виклики через призму мистецтва.

У першому розділі було розглянуто історичні аспекти діяльності військових кореспондентів, що дозволяє побачити, як психологічні виклики залишаються актуальними незалежно від епохи. Наприклад, досвід Олександра Довженка, відображений у його щоденниках, демонструє, як важко журналістам

було впоратися з емоційними навантаженнями під час війни. У другому розділі, аналізуючи сучасні репортажі Дмитра Комарова та Анни Калюжної, ми бачимо, як технологічний прогрес не знижує інтенсивності психологічних викликів, але надає нові інструменти для їх подолання.

Робота журналістів у бойових умовах є одним із найбільш стресових і небезпечних завдань у професійній сфері. Постійний контакт із небезпекою, спостереження за людськими стражданнями та необхідність оперативно передавати інформацію в умовах, коли кожна хвилина може коштувати життя, залишають глибокий слід у психологічному стані медійників. Військові кореспонденти стикаються з унікальними викликами, які впливають не лише на їхню професійну діяльність, але й на ментальне здоров'я.

Одним із найбільш поширених психологічних наслідків роботи у зонах конфлікту є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Цей стан виникає внаслідок сильних емоційних потрясінь, які журналісти переживають, працюючи в екстремальних умовах. Симптоми ПТСР включають постійне відтворення травматичних подій у спогадах, нічні кошмари, підвищену тривожність, дратівливість і проблеми зі сном. Часто журналісти відчувають емоційну оціпенілість, уникають ситуацій чи тем, що нагадують їм про пережиті події, і можуть мати труднощі у поверненні до нормального життя після завершення роботи в зонах бойових дій. Наприклад, журналісти, які спілкувалися з постраждалими від обстрілів чи були свідками масових руйнувань, таких як ті, що фіксував Дмитро Комаров у своєму репортажі «Рік. Харківщина», нерідко описують відчуття, ніби вони знову і знову переживають ті ж самі події. Це може створювати серйозні перешкоди для їхньої професійної діяльності та особистого життя.

Емоційний тиск під час висвітлення бойових дій є ще одним важливим фактором, який впливає на психологічний стан журналістів. Напруження, викликане необхідністю постійно перебувати у центрі подій, загострюється емоційними контактами з постраждалими. У серії фільмів Дмитра Комарова,

зокрема, в серії «Рік. Харківщина», журналіст висвітлював історії людей, які втратили близьких і домівки. Інтерв'ю з такими героями створюють сильний емоційний зв'язок, але водночас залишають значний психологічний слід. Аналогічно, у серії документальних фільмів «Фортеця», що описує реалії роботи українських військових і цивільних під час облоги Бахмута, журналісти не лише передавали атмосферу трагедії, але й переживали її разом зі своїми героями. Цей процес може призводити до емоційного вигорання, адже кожен репортаж стає своєрідним випробуванням на здатність витримувати тягар людських страждань.

Особливу увагу привертає вплив соціальної ізоляції на журналістів, які працюють у зонах бойових дій. В умовах постійного ризику та загрози життю вони часто віддаляються від своїх сімей і близьких, проводячи тривалий час в ізоляції. Такий стан може викликати відчуття самотності та посилювати стрес. Наприклад, Анна Калюжна, яка працювала над репортажами з-під Покровська, відзначала, що довгі періоди перебування в зоні бойових дій без можливості повернутися додому створюють сильний психологічний тиск. Перебуваючи у відриві від звичного середовища, журналісти часто стикаються з відчуттям розриву між собою і «мирним» світом, що може викликати труднощі у поверненні до звичайного життя після завершення роботи.

Ризик для життя є постійним супутником журналістів у гарячих точках, і це також залишає відбиток на їхньому ментальному стані. Журналісти, які працюють під обстрілами, як-от Дмитро Комаров або автори фільму «Фортеця», постійно змушені оцінювати ризики для себе та своїх колег. Такий стан постійної готовності до небезпеки виснажує психологічно і фізично. Окрім цього, вони часто відчувають провину за те, що змушені покидати людей, чії історії вони висвітлюють, не маючи змоги їм допомогти. Це явище, відоме як «вина вижившого», є поширеним серед журналістів, які працюють у зонах конфлікту, і може спричиняти додатковий психологічний стрес.

Розробка й впровадження ефективних механізмів підтримки є ключовими для забезпечення їхнього ментального благополуччя та здатності якісно

виконувати свої професійні обов'язки. Одним із важливих аспектів підтримки є передзйомкові тренінги, які готують журналістів до роботи в екстремальних умовах. Такі тренінги зазвичай включають базові навички виживання, методи роботи в зонах конфлікту та способи реагування на надзвичайні ситуації. Наприклад, журналісти навчаються правильно оцінювати ризики, працювати з військовими картами, орієнтуватися на місцевості та надавати першу медичну допомогу. Особливий акцент робиться на навчанні взаємодії з військовими та цивільними у зонах підвищеної небезпеки, оскільки така співпраця може врятувати життя журналісту та його команді. Тренінги охоплюють підготовку до психологічного тиску: навчання технікам контролю стресу та методам самозаспокоєння. Журналісти, які пройшли такі тренінги, як правило, краще готові до роботи в небезпечних умовах і можуть більш ефективно долати стресові ситуації, що виникають під час зйомок.

Після завершення роботи в гарячих точках журналісти часто потребують психологічної реабілітації. Цей етап є критично важливим, оскільки без належної підтримки вони можуть стикнутися з посттравматичними розладами, емоційним виснаженням і депресією. Реабілітаційні програми включають індивідуальні консультації з психологами, які допомагають опрацювати травматичний досвід і знайти способи адаптації до мирного життя. Групова терапія також є ефективним інструментом, адже журналісти, які працювали в схожих умовах, можуть ділитися досвідом і підтримувати один одного. Наприклад, у багатьох міжнародних медіаорганізаціях є практики, за яких журналісти після завершення завдань проходять обов'язковий етап оцінки психологічного стану та, за потреби, реабілітації. Це дозволяє їм швидше повернутися до звичайного ритму життя та продовжити професійну діяльність.

Репортажні групи, які працюють у зонах конфлікту, також можуть використовувати специфічні рекомендації для зниження рівня стресу під час роботи. Практики деескалації стресу включають регулярні перерви між зйомками, організацію безпечних умов для відпочинку та підтримку командної

взаємодії. Наприклад, під час роботи у зонах бойових дій важливо створювати можливості для короткочасного відновлення: відхід у безпечне місце, спілкування з близькими за допомогою засобів зв'язку або проведення часу за ненапруженими заняттями, такими як читання чи перегляд розважальних матеріалів. Журналісти повинні мати доступ до базових засобів комфорту, навіть у найскладніших умовах, оскільки це допомагає підтримувати їхню працездатність і психічну рівновагу.

Методи емоційного відновлення після зйомок включають різні техніки релаксації, такі як медитація, дихальні вправи та фізична активність. Наприклад, після повернення із зони бойових дій журналісти можуть займатися спортом, практикувати йогу чи використовувати техніки глибокого дихання для зниження рівня стресу. Також корисним є ведення особистих записів або щоденників, що дозволяє опрацьовувати емоції та структурувати пережитий досвід. Деякі медіаорганізації надають журналістам доступ до спеціальних цифрових додатків, які допомагають моніторити їхній психологічний стан і надають індивідуальні рекомендації для зниження рівня тривоги. Важливим компонентом таких програм є створення відчуття підтримки та приналежності до професійної спільноти, що дозволяє журналістам легше переживати емоційні труднощі.

Проведення інтерв'ю з постраждалими, висвітлення наслідків військових дій і постійна взаємодія зі свідками руйнувань накладають емоційний відбиток на журналіста. Підготовка до репортажів і їх реалізація часто супроводжуються високим рівнем емоційного напруження, що впливає як на якість роботи, так і на ментальне здоров'я журналіста. У таких умовах роль редакцій у підтримці своїх співробітників набуває критичного значення.

Одним із найскладніших моментів під час роботи журналіста є проведення інтерв'ю з постраждалими від війни. У цих умовах журналісти нерідко стикаються з розповідями про втрати, жахіття війни і руйнування людських долі. Такі історії викликають сильні емоційні реакції, які журналіст повинен контролювати, щоб зберігати професійну дистанцію. Наприклад, у репортажах

Дмитра Комарова з Харківщини особливо помітно, як емоційна напруга проявляється під час бесід із тими, хто втратив домівки чи близьких. Журналіст намагається не лише передати трагедію, але й створити довіру з респондентами, що потребує значних зусиль і контролю над власними емоціями. У таких умовах надмірне співпереживання може виснажувати журналіста і впливати на його здатність якісно виконувати свою роботу.

Емоційна напруга під час інтерв'ю часто посилюється, коли журналіст стає свідком людського горя. У документальних фільмах серії «Фортеця», що описують життя в Бахмуті під час облоги, автори неодноразово фіксують сцени, у яких люди переживають найгірші моменти свого життя. З одного боку, такі кадри необхідні для документування реалій війни, але з іншого — вони створюють значний емоційний тиск на журналіста, який змушений залишатися спостерігачем. Труднощі посилюються необхідністю задавати делікатні запитання, які можуть викликати додаткові переживання у постраждалих. Журналісти повинні балансувати між професійним обов'язком передати історію максимально точно і необхідністю не завдати додаткового болю своїм героям. Така емоційна відповідальність збільшує ризик вигорання, адже навіть найпрофесійніший журналіст не може залишатися повністю байдужим до побаченого.

Викликом для журналістів є необхідність постійно опрацьовувати особистий травматичний досвід, отриманий під час роботи. Історії, які журналісти чують від свідків, часто резонують із їхніми власними переживаннями або викликають асоціації з подіями, що сталися з їхніми близькими. Це явище особливо актуальне для журналістів, які працюють у своїй країні під час війни, адже вони не лише виконують професійний обов'язок, але й безпосередньо залучені до конфлікту. Наприклад, Анна Калюжна, висвітлюючи бойові дії на Донбасі, неодноразово зазначала, що складно не переносити почуте на себе, коли кожна історія нагадує про власних рідних, які можуть опинитися в аналогічній ситуації. Такий травматичний досвід накладає додатковий

психологічний тягар, оскільки журналісту доводиться не лише зберігати нейтральність, але й контролювати власний стан, щоб не допустити його впливу на якість репортажу.

Висвітлення подій, які мають трагічний характер, також викликає питання етичного характеру, що додає емоційного тиску на журналіста. Зокрема, журналісти часто стикаються з дилемою: чи варто використовувати матеріали, які можуть викликати сильний резонанс, але водночас посилити страждання їхніх героїв? Наприклад, зйомки у медичних закладах чи на місцях масових обстрілів часто показують жахливі сцени, які водночас є важливими для донесення реальності до глядача. Журналісти змушені враховувати, як такі матеріали можуть вплинути на суспільство, але й не мають права приховувати правду. Ця моральна дилема посилюється необхідністю зважати на почуття героїв репортажу, які можуть вважати публікацію певних кадрів вторгненням у їхнє особисте життя.

У таких умовах ключову роль у підтримці журналістів відіграють редакції та медіаорганізації. Вони мають створювати умови, які допоможуть мінімізувати вплив психологічного навантаження на журналістів. Одним із важливих аспектів є ретельний відбір матеріалів перед публікацією. Редактори повинні брати на себе частину емоційного тягаря, допомагаючи журналістам обирати кадри, які з одного боку відображають реальність, а з іншого — не стають причиною зайвого стресу для їхніх авторів. Наприклад, у багатьох медіаорганізаціях існує практика, за якою журналісти передають відзняті матеріали редакторам одразу після зйомки, щоб уникнути необхідності багаторазово переглядати їх для монтажу. Це дозволяє журналістам зберігати емоційну стабільність, довіривши роботу з найважчими кадрами професіоналам, які не були безпосередніми свідками подій.

Редакції можуть надавати своїм співробітникам психологічну підтримку, забезпечуючи доступ до консультацій із фахівцями. Психологи допомагають журналістам опрацьовувати отриманий досвід і запобігати розвитку посттравматичних розладів. У багатьох міжнародних медіаорганізаціях, таких як

BBC або Reuters, існують спеціальні програми для підтримки ментального здоров'я працівників. Такі програми включають не лише індивідуальні консультації, але й тренінги з управління стресом, а також групові сесії, де журналісти можуть ділитися своїм досвідом і отримувати підтримку від колег. Редакції також відіграють важливу роль у створенні етичних стандартів для роботи в зонах конфлікту. Це включає розробку правил, які допомагають журналістам уникати надмірного емоційного залучення до подій. Наприклад, журналістів можуть навчати технікам збереження професійної дистанції під час інтерв'ю чи зйомок. Крім того, важливо забезпечувати журналістів засобами комунікації з родинами та друзями, що допомагає знижувати рівень соціальної ізоляції та емоційного тиску.

Медіаорганізації відіграють важливу роль у забезпеченні їхньої фізичної та психологічної безпеки. Окрім створення умов для безпечного виконання професійних обов'язків, ці організації мають брати на себе відповідальність за підтримку ментального здоров'я своїх працівників. Це включає як профілактичні заходи, так і спеціальні програми для реабілітації, які допомагають журналістам подолати стресові ситуації та повернутися до нормального життя після виконання складних завдань. Одним із ключових напрямів є створення систем психологічної допомоги для працівників. У багатьох провідних міжнародних медіаорганізаціях, таких як BBC, Reuters і Associated Press, існують комплексні програми підтримки, спрямовані на попередження та подолання психологічних проблем у журналістів. Наприклад, Reuters пропонує своїм працівникам доступ до консультацій із психологами та соціальними працівниками, які допомагають справлятися з емоційними викликами роботи в зонах конфлікту [57,58]. У BBC діє програма Resilience Training, яка спрямована на навчання журналістів технікам стресостійкості та управління емоціями в екстремальних умовах [59]. Такі ініціативи не лише допомагають працівникам ефективніше справлятися зі стресом, але й запобігають довгостроковим наслідкам, таким як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) або емоційне вигорання.

Додатково, у багатьох організаціях запроваджено постійні контакти із професійними психологами. Наприклад, у *New York Times* кожен журналіст, який працює в зоні конфлікту, має доступ до гарячої лінії психологічної підтримки, де кваліфіковані фахівці готові надати допомогу 24/7 [60]. Подібні ініціативи діють і в українських медіа, зокрема в тих, які активно висвітлюють війну на Донбасі та повномасштабне вторгнення Росії. Постійний доступ до психологів дозволяє журналістам не лише звертатися за допомогою у кризових ситуаціях, але й отримувати регулярні консультації, які сприяють профілактиці психологічних розладів.

Важливим елементом роботи таких програм є створення довірливого середовища, де журналісти можуть відкрито говорити про свої емоційні переживання без страху втратити роботу чи зазнати стигматизації. У багатьох організаціях психологічна підтримка стала невід'ємною частиною корпоративної культури. Наприклад, у *Reuters* кожен працівник, який повертається із зони бойових дій, проходить обов'язкове обстеження у психолога, щоб виявити можливі ознаки стресу чи інших проблем [57,58]. Такий підхід сприяє створенню безпечного простору, де журналісти можуть зосередитися на своїй роботі, знаючи, що вони отримують необхідну підтримку. Важливим аспектом підтримки є застосування інноваційних технологій для відстеження психологічного стану журналістів. Сучасні технології дозволяють автоматизувати процес моніторингу ментального здоров'я, що особливо корисно для працівників, які працюють у віддалених або небезпечних місцях. Наприклад, багато медіаорганізацій використовують мобільні додатки, які дозволяють працівникам регулярно оцінювати свій емоційний стан за допомогою простих анкет або тестів. Дані, зібрані такими додатками, аналізуються за допомогою алгоритмів, що допомагає виявляти ранні ознаки стресу або депресії.

Один із прикладів таких технологій — платформа *Koa Health* [61], яка надає персоналізовані рекомендації для управління стресом та тривожністю на основі щоденних звітів працівників. Подібні інструменти активно

використовуються у міжнародних медіа, допомагаючи журналістам підтримувати ментальне здоров'я навіть у складних умовах. Такі технології дозволяють організаціям своєчасно реагувати на потреби своїх працівників, пропонуючи їм відповідні ресурси або консультації.

Перспективним напрямом є використання штучного інтелекту (ШІ) для аналізу ментального стану працівників. Наприклад, спеціальні програми можуть аналізувати текстові повідомлення або записи голосу журналістів, щоб виявляти ознаки стресу, тривоги чи вигорання. Хоча такі технології ще перебувають на стадії впровадження, вони мають великий потенціал для покращення психологічної підтримки. Їхнє використання дозволяє не лише швидко ідентифікувати проблеми, але й розробляти індивідуальні плани реабілітації для кожного працівника.

Отже, бойові умови суттєво впливають на психологічний стан журналістів, створюючи виклики, які вимагають глибокого аналізу та системної підтримки. Робота в зонах конфлікту накладає комплексний психологічний тягар, що включає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), емоційне вигорання та моральні дилеми. Специфіка професії вимагає від журналістів одночасного виконання професійних обов'язків і збереження особистої стійкості перед обличчям небезпеки, що створює унікальні виклики для їхнього ментального здоров'я. Аналіз показує, що емоційна напруга, пов'язана зі спілкуванням із постраждалими, має як інформативну, так і руйнівну складову. Хоча історії очевидців дозволяють створювати якісні й автентичні матеріали, вони також залишають глибокий слід у психіці журналіста. Зокрема, необхідність перебувати поруч із людськими трагедіями та передавати ці історії через власне сприйняття може стати причиною хронічного стресу. Водночас значну роль у подоланні цих викликів відіграють медіаорганізації, які впроваджують інноваційні методи підтримки, включаючи психологічну допомогу, навчання стресостійкості та моніторинг ментального здоров'я за допомогою сучасних технологій. Ці механізми допомагають не лише знизити ризики для психічного

здоров'я журналістів, але й підвищити якість їхньої роботи. Професійна діяльність журналістів у зонах конфлікту вимагає комплексного підходу, що враховує вплив бойових умов на психіку.

3.3. Пропозиції з удосконалення етичних стандартів у висвітленні воєнних подій.

Військові конфлікти ставлять перед журналістами унікальні виклики, які виходять далеко за межі звичайної професійної діяльності. Висвітлення воєнних подій вимагає не лише дотримання журналістських стандартів, але й чіткого дотримання етичних норм, що часто стає значним випробуванням у зонах бойових дій. Як показано у другому розділі дослідження, робота журналіста у зоні конфлікту ускладнюється фізичною небезпекою, обмеженим доступом до достовірної інформації, політичним тиском, психологічними травмами та етичними дилемами. Ці фактори не тільки впливають на якість матеріалів, але й визначають рівень довіри аудиторії до журналістики як інституту. Окрему складність становить забезпечення балансу між правом суспільства на правдиву інформацію та необхідністю уникати поширення контенту, який може завдати шкоди окремим людям чи суспільству в цілому. Часто журналістам доводиться приймати рішення в умовах обмеженого часу і ресурсів, що підвищує ризик помилок або ненавмисного порушення етичних стандартів. Розробка ефективних рекомендацій з удосконалення етичних норм стає критично важливою для підвищення якості журналістики у воєнний час.

Одним із найважливіших завдань сучасної журналістики у воєнних умовах є забезпечення достовірності та об'єктивності інформації. У контексті висвітлення воєнних подій це набуває ще більшого значення через вразливість суспільства до маніпуляцій і поширення дезінформації. Використання сучасних технологій для перевірки фактів є ключовим елементом цього процесу. Інструменти штучного інтелекту, наприклад, здатні аналізувати великі обсяги даних, швидко ідентифікувати фейкові новини, перевіряти метадані зображень або відео, а також знаходити першоджерела інформації. Такі технології

дозволяють знижувати ризик поширення помилкових матеріалів, що є критично важливим у період кризи, коли час на перевірку інформації часто обмежений.

Однак технологічні інструменти самі по собі не вирішують проблему. Журналісти повинні вміти правильно ними користуватися, що передбачає постійне навчання і розвиток медіаграмотності. Професійна підготовка має включати тренінги з верифікації фактів, аналізу джерел і критичного мислення. Це дозволить журналістам не лише ідентифікувати фейки, але й уникати маніпуляцій у власних матеріалах. Наприклад, створення спеціалізованих курсів або семінарів, орієнтованих на роботу з даними у кризових умовах, може суттєво підвищити рівень професіоналізму журналістів. Важливо також, щоб медіаорганізації підтримували своїх працівників, забезпечуючи доступ до найновіших технологій та відповідного навчання.

Однією з найбільш чутливих сфер у висвітленні воєнних подій є робота з темами, які стосуються людських страждань. Журналісти, висвітлюючи трагедії, мають дотримуватися чітких етичних стандартів, аби уникнути сенсаційності та поваги до гідності постраждалих. Особливої уваги потребують матеріали, які містять кадри з місць бойових дій, розповіді очевидців або зображення жертв. У таких випадках журналістам варто дотримуватися принципу мінімізації шкоди, відмовляючись від зайвих деталей, які можуть викликати у глядача емоційний шок або створити додаткові психологічні травми для постраждалих.

Рекомендації щодо уникнення сенсаційності передбачають використання зваженого підходу до вибору матеріалів для публікації. Наприклад, замість акценту на драматичних аспектах трагедії журналісти можуть звертати увагу на героїзм, солідарність або зусилля волонтерів. Крім того, важливо уникати стереотипізації або узагальнень, які можуть створювати упередження або посилювати конфлікти. Повага до приватності жертв і родичів загиблих є ще одним важливим аспектом. Публікація зображень або історій повинна здійснюватися лише за згодою постраждалих. Журналісти мають дотримуватися принципу добровільності, пояснюючи героям матеріалу, як саме буде

використана їхня інформація. Також доцільно уникати нав'язливих інтерв'ю, які можуть спровокувати додатковий стрес у людей, що пережили трагедію.

У воєнний час журналістика нерідко стає інструментом пропаганди, що значно ускладнює дотримання етичних стандартів. Щоб уникнути цього, редакції повинні розробляти політики, які забезпечують незалежність журналістів. Це може включати створення чітких редакційних правил щодо перевірки інформації, співпраці з державними структурами та роботи з офіційними джерелами. Наприклад, журналісти мають право вимагати прозорості у наданні інформації від військових чи урядових представників, а також залишати за собою право на незалежний аналіз отриманих даних. Посилення прозорості джерел інформації є ще одним важливим інструментом. Журналісти повинні чітко вказувати, звідки отримана інформація, і позначати, якщо дані можуть бути неповними або потенційно викривленими. Це дозволить аудиторії критично оцінювати представлені матеріали, знижуючи ризик поширення маніпуляцій. Окрім того, необхідно уникати використання анонімних джерел без достатньої перевірки їхньої достовірності.

Робота у зонах бойових дій пов'язана зі значним психологічним тиском, який може негативно впливати на здоров'я журналістів та якість їхньої роботи. Створення системи психологічної підтримки є важливим кроком для забезпечення їхнього добробуту. Медіаорганізації мають забезпечити доступ до професійних психологів, які спеціалізуються на роботі з наслідками стресу і травм. Це можуть бути індивідуальні консультації, групи підтримки або реабілітаційні програми після повернення із зон конфлікту. Тренінги з управління стресом також є необхідним елементом підготовки журналістів. Навички з подолання тривожності, роботи у кризових ситуаціях та збереження професійної об'єктивності можуть значно підвищити ефективність їхньої діяльності. Крім того, важливо враховувати вплив роботи у зонах бойових дій на сімейне життя журналістів, забезпечуючи їм можливість тривалих перерв для відновлення.

Новітні технології відіграють ключову роль у забезпеченні достовірності та безпеки інформації у воєнних умовах. Використання дронів дозволяє журналістам отримувати унікальні кадри з передової, не ризикуючи життям. Супутниковий зв'язок забезпечує безперебійну передачу даних навіть у віддалених регіонах, де немає доступу до традиційних комунікаційних мереж. Інструменти шифрування інформації захищають матеріали від втручання, що є особливо важливим у зонах з високим рівнем кіберзагроз. Проте ефективне використання цих технологій вимагає спеціальної підготовки. Журналісти повинні мати базові технічні навички для роботи з дронами, мобільними додатками для шифрування або супутниковим обладнанням. Це може бути реалізовано через організацію навчальних програм або співпрацю з технічними фахівцями, які допоможуть адаптувати ці технології до потреб журналістики.

Отже, вдосконалення етичних стандартів у висвітленні воєнних подій є критично важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та скоординованих зусиль з боку журналістів, редакцій та медіаорганізацій. Запропоновані заходи включають використання сучасних технологій для перевірки фактів і боротьби з дезінформацією, розвиток медіаграмотності серед журналістів, дотримання принципів етичності у висвітленні людських трагедій, створення політик для запобігання пропаганді, забезпечення прозорості джерел інформації та надання психологічної підтримки журналістам, які працюють у зонах конфлікту. Особлива увага приділена інтеграції новітніх технологій, які підвищують безпеку та ефективність роботи в екстремальних умовах. Впровадження цих пропозицій сприятиме підвищенню якості журналістських матеріалів через забезпечення їхньої достовірності та об'єктивності. Дотримання етичних принципів дозволить зміцнити довіру аудиторії до медіа, уникнути сенсаційності та маніпуляцій, а також забезпечити відповідальне висвітлення подій. Належна підтримка журналістів, включаючи психологічну допомогу та професійні тренінги, дозволить їм зберігати професійність навіть у найскладніших умовах, знижуючи ризик професійного вигорання. Загалом,

реалізація запропонованих заходів сприятиме створенню стійкого інформаційного простору, що відповідатиме сучасним викликам та підвищить етичність і професіоналізм журналістики у висвітленні воєнних подій.

Підсумовуючи викладені в розділі пропозиції, можна зробити висновок, що вдосконалення журналістської діяльності в умовах збройного конфлікту потребує комплексного підходу, що охоплює технологічні, психологічні та етичні аспекти. Інтеграція новітніх технологій, таких як дрони, штучний інтелект, захищені канали зв'язку та аналітичні інструменти, значно підвищує ефективність та безпеку журналістської роботи. Вони дозволяють забезпечити оперативність і точність передачі інформації навіть у найскладніших умовах.

Психологічна підтримка журналістів, які працюють у зонах бойових дій, є не менш важливою складовою їхньої професійної діяльності. Використання мистецьких практик для подолання стресу, впровадження програм психологічної реабілітації та доступ до кваліфікованих фахівців допомагають зберігати ментальне здоров'я журналістів і запобігати професійному вигоранню.

Щодо етичних стандартів, важливо забезпечити дотримання принципів об'єктивності, достовірності та поваги до приватності постраждалих. Створення чітких редакційних політик, підтримка незалежності журналістів та регулярне підвищення кваліфікації у сфері етики сприятимуть зміцненню довіри аудиторії до медіа.

Отже, впровадження запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню професіоналізму журналістів, покращенню якості медіаконтенту та зміцненню інформаційної безпеки у воєнний час. Це не лише дозволить ефективніше протидіяти дезінформації, але й забезпечить важливу гуманітарну місію журналістики у документуванні правди про збройні конфлікти для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

Дослідження, присвячене особливостям роботи журналістів у зоні бойових дій в умовах повномасштабного вторгнення, висвітлює ключові аспекти професійної діяльності представників медіа у надзвичайно складних і небезпечних умовах. У роботі акцентується на тому, що журналістика в умовах збройного конфлікту не лише виконує функцію інформування, але й стає важливим інструментом боротьби за правду, захисту демократичних цінностей та формування колективної пам'яті про події, що відбуваються. Аналіз показав, що журналістам доводиться працювати у ситуаціях, які поєднують фізичну небезпеку, емоційне напруження, етичні дилеми та технологічні виклики. Особливо актуальними є питання достовірності інформації та об'єктивності висвітлення подій, що ускладнюється обмеженим доступом до джерел, тиском з боку різних структур та впливом пропаганди. Незважаючи на ці складнощі, журналісти продовжують виконувати свою місію, забезпечуючи суспільство правдивою інформацією, необхідною для розуміння реального стану речей.

Відповідно до поставленої мети і завдань дослідження, зроблені наступні висновки:

1. Дослідження показало, що журналісти під час війни відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, протидії дезінформації та підтримці морального духу суспільства. Їхня місія включає не лише інформування, а й гуманітарну підтримку та стимулювання міжнародної реакції на воєнні події. Робота журналістів сприяє створенню об'єктивного інформаційного поля, незважаючи на складні умови збройного конфлікту.

2. Під час війни журналісти зіштовхуються з численними професійними викликами, серед яких фізична небезпека, психологічний тиск, політичний вплив та обмеження доступу до інформації. Етичні дилеми включають баланс між об'єктивністю та емоційністю, уникнення маніпуляцій і забезпечення достовірності інформації. Робота у таких умовах потребує високого рівня професіоналізму, мужності та етичної відповідальності.

3. Воєнні умови значно ускладнюють забезпечення всебічного, повноцінного висвітлення подій через обмежений доступ до джерел, поширення пропаганди та інформаційні маніпуляції. Водночас використання сучасних технологій, таких як фактчекінг і захищені канали зв'язку, допомагає журналістам зберігати достовірність матеріалів навіть у надзвичайно складних обставинах.

4. Аналіз роботи журналістів у зонах бойових дій, зокрема приклад репортажів Дмитра Комарова та інших документалістів, показав важливість дотримання заходів безпеки, координації з військовими та підготовки до роботи в екстремальних умовах. Уміння документувати реальні події, зберігаючи об'єктивність та емоційну глибину, є важливим елементом професійної діяльності.

5. Дослідження виявило, що використання сучасної техніки не лише про безпеку, а й про долучення до світових стандартів створення медіаконтенту. Тобто такі зйомки роблять матеріал сучасним і, відповідно, зрозумілим аудиторії, передусім молодіжній. Зокрема, у репортажах висвітлено використання технологій для документування руйнувань та бойових дій, що дозволяє доносити до аудиторії правдиву інформацію, мінімізуючи ризики для журналістів.

6. Рекомендації включають впровадження навчання для роботи з дронами, використання зашифрованих каналів зв'язку, застосування систем фактчекінгу та алгоритмів штучного інтелекту. Ці технології дозволяють журналістам забезпечувати якість і достовірність матеріалів навіть в умовах обмеженого доступу до інформації.

7. Робота в зонах бойових дій спричиняє значний психологічний тиск, що вимагає розробки програм підтримки для журналістів. Дослідження вказує на необхідність регулярних тренінгів з управління стресом, групових сесій психологічної допомоги та надання ресурсів для подолання наслідків посттравматичного стресу.

8. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення етичних стандартів у воєнній журналістиці, які включають забезпечення прозорості використання джерел, уникнення маніпуляцій, повагу до приватності постраждалих та баланс між інформуванням і захистом національних інтересів. Ці стандарти допоможуть журналістам зберігати професійну репутацію та довіру аудиторії.

У дослідженні також підкреслено роль сучасних технологій, які допомагають подолати деякі виклики, зокрема через використання дронів, цифрових платформ для передачі даних та інструментів фактчекінгу. Водночас особливу увагу приділено етичним аспектам роботи журналістів, включаючи дотримання професійних стандартів і відповідальність за вплив їхніх матеріалів на аудиторію. Запропоновані в роботі рекомендації, спрямовані на підвищення рівня безпеки, якості та психологічної стійкості журналістів, є важливим внеском у розвиток воєнної журналістики. Ці напрацювання мають практичну цінність для підготовки журналістів до роботи в умовах збройного конфлікту, а також для вдосконалення етичних стандартів у медійній сфері. Таким чином, дослідження вносить вагомий вклад у розуміння особливостей роботи журналістів у воєнних умовах, пропонуючи конкретні кроки для подолання наявних проблем та вдосконалення журналістської практики в умовах сучасних криз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Москаленко А., Губерський Л., Іванов В., Вергун В. Масова комунікація: Підручник. К.: Либідь, 1997. 216 с.
2. Доровега В. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.
3. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. Вид. 5-те. 496 с.
4. Карпенко В. Журналістика: Основи професійної комунікації: Навчальний посібник для вузів. К.: Нора-прінт, 2002. 348 с.
5. Владимиров В. Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння. К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. 220 с.
6. Гриценко О., Кривошея Г., Шкляр В. Основи теорії журналістської діяльності. К.: Інститут лінгвістики і права, 2000. 340 с.
7. Еверет Д. Учбовий посібник репортера. К.: Index Промедіа, 1999. – 23 с.
8. Кузнецова О. Журналістська етика та етикет: Основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень. Л.: Світ, 1998. 412 с.
9. Нетреба М. М., Непомняща К. А. Робота журналіста в екстремальних ситуаціях. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1109/1/robota_zhurnalista.pdf (дата звернення: 21.12.2024).
10. Зражевська Н. І., Заїка В. Як змінилася робота українського журналіста під час війни. *Інтегровані комунікації*. 2023. № 1 (15). С. 68-77.
11. Москаленко Л. Безпекове питання: як працювати журналістам під час війни? URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/bezpekove-pitannya-yak-praczuivati-zhurnalistam-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 21.12.2024).

12. Бабенко О. Засади підготовки військових тележурналістів України в умовах гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2017. № 42. С. 12-18.
13. Семенюта І. Журналістська етика під час війни. Як показати реальність у рамках стандартів. URL: <https://detector.media/infospace/article/215507/2023-08-14-zhurnalistska-etyka-pid-chas-viyny-yak-pokazaty-realnist-u-ramkakh-standartiv/> (дата звернення: 21.12.2024).
14. Богуш Л. Роль засобів масової інформації у висвітленні збройних конфліктів у світі: теоретичний підхід. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71). № 4. С. 291–295.
15. Василенко М. Журналістське розслідування в умовах воєнного стану: співвідношення колективного та індивідуального. *Поліграфія і видавнича справа*. 2023. № 86. С. 272-282.
16. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
17. Мірошниченко П. В., Пшепировська С. Г. Воєнний конфлікт у телевізійному сюжеті: відповідність виробничим стандартам журналістики. *Молодий вчений*. 2015. № 12 (3). С. 45-48.
18. Нетреба М. М., Непомняца К. А. Робота журналіста в екстремальних ситуаціях. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1109/1/robota_zhurnalista.pdf (дата звернення: 21.12.2024).
19. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
20. Хода Л. ДМовні особливості зовнішньої реклами України в умовах воєнного часу. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. № 33(72). С. 81-86.

21. Семенюк О. А. Мас-медіа воєнного часу: проблеми лінгвістичного інструментарію. *Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. № 5(33 (72)). С. 259-264.
22. Вергун А. М. Travel-журналістика: адаптація до нових реалій. In *Журналістика та реклама: вектори взаємодії*. Державний торговельно-економічний університет. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24927/1/Verhun_p_87-88.pdf (дата звернення: 21.12.2024).
23. Харченко О. Громадянська журналістика в Україні та глобалізаційні медіапроцеси в період російсько-української війни. *Інтегровані комунікації*. 2023. № 2 (16). С. 63-66.
24. Каппон Р. Дж. Настанови журналістам Ассошіейтед Пресс: Професійний порадник. Пер. з англ. А. Іщенка. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2005. 125 с.
25. Недопитанський М. І., Карась М. А., Ільченко В. І. Уроки з журналістської практики. Практичний посібник. К.: Україна молода, 2010. 120 с.
26. Яковець А. В. Телевізійна журналістика. Теорія і практика: підручник. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2010. 264 с.
27. Pinkerton A. Journalists. In *The Ashgate research companion to critical geopolitics*. 2016. P. 439-460.
28. Кузнецова О. В. Аналітичні методи в журналістиці. Львів, 2002. 120 с.
29. Bickler C., Borden A., Chazan Y., Davis A., Jukes S., MacLeod J., Stroehlein A., Sullivan S., Vultee J., West J. *Reporting for Change: A Handbook for Local Journalists in Crisis Areas*. Institute for War & Peace Reporting, Washington, 2004. 249 p.
30. Робота журналістів під час війни: Харків. Українська правда. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Oq3tQ1yxu5c> (дата звернення: 21.12.2024).

31. Скутельник О. Регулювання міжнародно-правового статусу журналістів під час війни. *Інформація і право*. 2024. № 1 (48). С. 203-209.
32. Акопян К. А. Медіаетика воєнного часу: військова журналістика в українсько-російській війні. *Functioning of the ukrainian media during martial law in Ukraine scientific monograph*. 2023. С. 5-18.
33. Akopian K. The role of journalists of the State Border Guard Service in military journalism in Ukraine. *Communications and Communicative Technologies*. 2024. № 24. P. 194-201.
34. Червінчук А. Фіксація та репрезентація воєнних злочинів російської армії на території України: досвід українських журналістів. *Діалог: медіастудії*. 2023. № 29. С. 147-158.
35. Ibrahim F., Pawanteh L., Kee C. P., Basri F. K. H., Hassan B. R. A., Mahmud W. A. W. Journalists and news sources: Implications of professionalism in war reporting. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*. 2011. № 16(3). P. 1-12.
36. Tumber H. Journalism in war and Conflict. *In The Handbook of Journalism Studies*. 2019. P. 372-386.
37. Balguy-Gallois A. The protection of journalists and news media personnel in armed conflict. *International Review of the Red Cross*. 2004. № 86(853). P. 37-67.
38. Nohrstedt S. A., Ottosen R. Targeting journalists and media in the new world order. *In The Dual State*. 2016. P. 315-336.
39. Taylor P. M. Journalism under fire: The reporting of war and international crises. *In News, public relations and power*. 2003. P. 63-80.
40. Allan S., Zelizer B. Rules of engagement: Journalism and war. *In Reporting War*. 2004. P. 3-21.
41. Cottle S., Sambrook R., Mosdell N., Sambrook R. Protecting journalists: an evolving responsibility. *Reporting Dangerously: Journalist Killings, Intimidation and Security*. 2016. P. 171-186.
42. Keeble R. Ethics for journalists. Routledge, 2008. 328 p.

43. Neverla I., Lohner J., Banjac S. Journalistic ethics and practices in conflict societies. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/117304/1/Neverla%20Lohner%20Banjac%20%E2%80%A6> (дата звернення: 21.12.2024).
44. Şahin S. Journalism in conflict-affected societies: Professional roles and influences in Cyprus. *Media, War & Conflict*. 2022. № 15(4). P. 553-569.
45. Lynn N. The danger of words: Major challenges facing Myanmar journalists on reporting the Rohingya conflict. *Media Asia*. 2020. № 47(1-2). P. 4-22.
46. Lisosky J. M., Henrichsen J. R. War on Words: Who Should Protect Journalists?. Bloomsbury Publishing USA, 2011. 267 p.
47. «Рік. Харківщина». Фільм 1 | Документальний проєкт Дмитра Комарова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HLVgEu7vzRo> (дата звернення: 27.12.2024).
48. «Рік. Харківщина». Фільм 2 | Документальний проєкт Дмитра Комарова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3x1Iqw8qCTc> (дата звернення: 27.12.2024).
49. «Рік. Харківщина». Фільм 3 | Документальний проєкт Дмитра Комарова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-HQ14HwWGoI> (дата звернення: 27.12.2024).
50. «Рік. Харківщина». Фільм 4 | Документальний проєкт Дмитра Комарова. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_gU7RYGIAJ0 (дата звернення: 27.12.2024).
51. «Рік. Харківщина». Фільм 5 | Документальний проєкт Дмитра Комарова. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_PijlCX2nTg (дата звернення: 27.12.2024).
52. «ФОРТЕЦЯ». Ч.1. «Доброго ранку, Бахмуте!». Документальний фільм про роботу ССО в Бахмуті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yM_D6MQV_OY (дата звернення: 27.12.2024).

53. «ФОРТЕЦЯ». Ч.2 «Навалюєм». 60 мм міномет і МК19. Документальний фільм про роботу ССО в Бахмуті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3B6DkeHdrKQ> (дата звернення: 27.12.2024).

54. «ФОРТЕЦЯ». Ч.3 Полює снайпер. Документальний фільм про роботу ССО в Бахмуті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=lop_S55y5cQ (дата звернення: 27.12.2024).

55. «ФОРТЕЦЯ». Ч.4. «У нас триста!». Документальний фільм про роботу ССО в Бахмуті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B7JZPezlgmg> (дата звернення: 27.12.2024).

56. Репортаж Анни Калюжної про бойові дії під Покровськом. Під Покровськом штурмують кожні 2-3 години: як бредлі, frv-дрони та гради відбивають атаки росіян. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=F1CL1nnNrpE&t=60s> (дата звернення: 27.12.2024).

57.

58. Journalist Suffers PTSD from Covering War in Gaza, 'Hell on Earth': 'You Can't Escape' (Exclusive). URL: https://people.com/journalist-ptsd-from-covering-war-in-gaza-exclusive-8720478?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.12.2024).

59. Reuters. Ryan Evans, killed in Ukraine, played a vital role for Reuters. URL: https://www.reuters.com/investigations/ryan-evans-killed-ukraine-played-vital-role-reuters-2024-08-28/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.12.2024).

60. Recommendations for supporting journalists' well-being. URL: https://europeanjournalists.org/wp-content/uploads/2022/06/Recommendations-wellbeing-in-journalism.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.12.2024).

61. Resources for journalists seeking therapy. URL: https://www.jtsn.org/resources-for-journalists/?utm_source= (дата звернення: 27.12.2024.)

62. Кoa Health. Clinical-first mental health care with Koa Health. URL: <https://www.koahealth.com/> (дата звернення: 27.12.2024).

63. Свобода Р. Страх і невідомість. Великий репортаж зі зруйнованого Маріуполя. Радіо Свобода URL: https://www.radiosvoboda.org/a/mariupol-blokada-polk-azov/31806493.html?utm_source= (дата звернення: 18.01.2025).